

Kadın/Woman 2000
Kadın Araştırmaları Dergisi - Journal for Women's Studies

Haziran/June 2008
Cilt/Volume IX Sayı/Issue 1

Doğu Akdeniz Üniversitesi/Eastern Mediterranean University

© 2010 Doğu Akdeniz Üniversitesi Yayınevi

© 2010 Eastern Mediterranean University Press

Printed in North Cyprus by the Eastern Mediterranean University Printing House

ISSN 1302-9916

KADIN / WOMAN 2000
Journal for Woman Studies

Publisher

Prof. Dr. Abdullah Y. Öztoprak (Rector)
Eastern Mediterranean University (EMU) TRNC
(on behalf of)

Editors

Assoc. Prof. Dr. Fatma Güven Lisaniler
Assist. Prof. Dr. Hanife Aliefendioğlu

Associate Editors

Donna Ruzanno (MFA), EMU – TRNC
Zehra Nalbantoğlu, EMU-TRNC
Mine Çeliker, EMU- TRNC

Editorial Board

Assoc. Prof. Dr. Fatma Güven Lisaniler, EMU–TRNC
Assoc. Prof. Dr. Sevin Uğural, EMU – TRNC
Assist. Prof. Dr. Hanife Aliefendioğlu, EMU–TRNC
Assist. Prof. Dr. Nurten Kara, EMU – TRNC
Assist. Prof. Dr. Pembe Behçetoğulları, EMU–TRNC

Journal Secretary: Nesrin Dağ

Cover Design: Roya Alagheband

About the Journal: *Kadın/Woman 2000 - Journal for Women's Studies* is a publication of Eastern Mediterranean University - Centre for Women's Studies. It is published biannually and is a multi-disciplinary, refereed and bilingual journal (both Turkish and English) dedicated to the scholarly study of all aspects of women's issues. The articles published are primarily on topics concerning women's rights, the socio-cultural aspects and position of women in society as well as particular legal issues. Articles are accepted from all disciplines such as literature, sociology, psychology, anthropology, law, political science, economics, medicine, cultural history as well as book reviews on recent publications and news and reports on important scientific events.

Language : Turkish / English

EASTERN MEDITERRANEAN
UNIVERSITY
Center for Women's Studies

Academic Advisory Board

Feride Acar (Turkey)
Nurten Aksugür (North Cyprus)
Yonca Al (North Cyprus)
Sevda Alankuş (Turkey)
Arzu Alibaba (North Cyprus)
Aysel Aziz (Turkey)
Beth Baron (USA)
Mutlu Binark (Turkey)
Yıldız Ecevit (Turkey)
Şeyma Güngör (Turkey)
Berit Hagekull (Sweden)
Deniz Kandiyoti (England)
Meryem Koray (Turkey)
Burçak Keskin Kozat (USA)
Biran Mertan (North Cyprus)
Jacqueline Nadel (France)
Louis Oppenheimer (Netherlands)
Blaise Pierrehumbert (Switzerland)
Rana Tekcan (Turkey)
Lucette Valensi (USA)
Netice Yıldız (North Cyprus)

Correspondence Address

Kadın/Woman 2000
Center for Women's Studies,
Eastern Mediterranean University,
BE280,
Gazimağusa - North Cyprus
(via Mersin 10 - Turkey)
e-mail: jws.cws@emu.edu.tr
<http://kwj2000journal.emu.edu.tr>

Indexing:

Kadın/Woman 2000 is indexed in
GenderWatch, Contemporary Women's
Issues, General Academic ASAP
International, IT One File, General
Reference Center, General Reference
Center Gold, IT Custom, MLA International
Bibliography, Turkologischer Anzeiger and
Index Islamicus, EBSCO.

DOĞU AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
Kadın Araştırmaları ve Eğitimi Merkezi

Akademik Danışma Kurulu

Feride Acar (Türkiye)
Nurten Aksugür (KKTC)
Yonca Al (KKTC)
Sevda Alankuş (Türkiye)
Arzu Alibaba (KKTC)
Aysel Aziz (Türkiye)
Beth Baron (ABD)
Mutlu Binark (Türkiye)
Yıldız Ecevit (Türkiye)
Şeyma Güngör (Türkiye)
Berit Hagekull (İsveç)
Deniz Kandiyoti (İngiltere)
Meryem Koray (Türkiye)
Burçak Keskin Kozat (ABD)
Biran Mertan (KKTC)
Jacqueline Nadel (Fransa)
Louis Oppenheimer (Hollanda)
Blaise Pierrehumbert (İsviçre)
Rana Tekcan (Türkiye)
Lucette Valensi (ABD)
Netice Yıldız (KKTC)

Yazışma Adresi

Kadın/Woman 2000
Kadın Araştırmaları ve Eğitimi Merkezi,
Doğu Akdeniz Üniversitesi
BE280, Gazimağusa - KKTC
e-posta: jws.cws@emu.edu.tr
http://kwj2000journal.emu.edu.tr

Veritabanları:

Kadın/Woman 2000 dergisi GenderWatch,
Contemporary Women's Issues, General
Academic ASAP International, IT One File,
General Reference Center, General Reference
Center Gold, IT Custom, MLA International
Bibliography, Turkologischer Anzeiger Index
Islamicus ve EBSCO tarafından taranmaktadır.

Derginin Dili : Türkçe / İngilizce

KADIN / WOMAN 2000
Kadın Araştırmaları Dergisi

Sahibi

Prof. Dr. Abdullah Y. Öztoprak (Rector)
Doğu Akdeniz Üniversitesi (DAÜ) (adına),KKTC

Editörler

Doç. Dr. Fatma Güven Lisaniler DAÜ-KKTC
Yard. Doç. Dr.Hanife Aliefendioğlu DAÜ-KKTC

Yardımcı Editörler

Donna Ruzanno (MFA), DAÜ-KKTC
Zehra Nalbantoğlu, DAÜ-KKTC
Mine Çeliker, DAÜ-KKTC

Editör Kurulu

Doç. Dr. Fatma Güven Lisaniler, DAÜ-KKTC
Doç. Dr. Sevin Uğural, DAÜ-KKTC
Yard.Doç.Dr. Hanife Aliefendioğlu, DAÜ-KKTC
Yard.Doç.Dr. Nurten Kara, DAÜ-KKTC
Yard.Doç.Dr. Pembe Behçetoğulları,DAÜ-KKTC

Dergi Sekreteri: Nesrin Dağ

Kapak Tasarım: Roya Alagheband.

Dergi Hakkında:*Kadın/Woman 2000- Kadın Araştırmaları Dergisi*, Doğu Akdeniz Üniversitesi-Kadın Araştırmaları ve Eğitimi Merkezi'nin bir yayın organı olup, Merkez'in amaçları doğrultusunda kadın konusu ile ilgili değişik disiplinlerde yapılan çalışmalara yer veren bilimsel düzeyde hakemli bir dergidir. Her yıl 2 cilt 2 sayı olarak Türkçe ve İngilizce yayımlanan dergi, toplumsal cinsiyet ve kadının konumu ve hakları konularında sosyoloji, psikoloji, sağlık,antropoloji, hukuk, siyaset bilimi, ekonomi, sanat tarihi, arkeoloji, edebiyat ve iletişim alanlarında disiplinler arası nitelikli bilimsel makaleler yayımlar. Ayrıca kadın konusunda yapılan çalışmalar ve yayımlarla ilgili bilimsel tanıtım yazılarına yer verir.

İçerik/Contents

Cilt/Volume IX Sayı/Issue 1

Haziran/June 2008

From the Editor

Makaleler/ Articles

The Glory of the Conquered: Speaking Silence of Women's Space in Susan Glaspell's 'A Jury of Her Peers'

Mağlupların Zaferi: Susan Glaspell'in 'A Jury Of Her Peers' Adlı Öyküsünde Kadınların Konuşan Sessizliği

Mahinur Akşehir 1

The Gender Pay Gap Shrinks, But Why so Slowly?

Kadın Erkek Ücret Farkı Küçülüyor: Neden Bu Kadar Yavaş?

Violetta Khoreva..... 13

The problem of the Public Awareness about Women Trafficking in Turkey

Türkiye'de Kadın Ticareti'ne Yönelik Toplumsal Bilinç Sorunu

Aslı Kayhan..... 33

Kitap Tanıtımı/Book Review

Memduh Şevket Esendal (1983). Vassaf Bey

Memduh Şevket Esendal (1988). Miras

Memduh Şevket Esendal (2005). Ayaşlı ile Kiracıları

(Tülin Arseven) 51

Kadın Çalışmaları ile ilgili Etkinlikler, Notlar ve Raporlar/ Activities, Notes, and Reports on Women's Studies

Doğulu Kadının Batılı Yüzü: 19. Yüzyıl Osmanlı Kadını ve Avrupa Müziği Üzerine Notlar

Notes on the 19. Century Ottoman Woman and European Music

(Evren Kutlay Baydar)..... 69

Conference on Women/Gender Studies: Multi-Disciplinary Perspectives

Kadın/Toplumsal Cinsiyet Konferansı: Disiplinlerarası Yaklaşım (Nurten Kara).....	81
Yayın İlkeleri	85
Notes for Contributors	89
Bu sayıda katkıda bulunan yazarlar / Authors in this issue..	93
Bu sayıda hakemlik yapanlar / Referees in this issue	94

From the Editors!

Dear readers, we are glad to introduce you Volume 9 issue 1 of Kadın/Woman 2000. This issue includes three articles, a bibliographical work, a note on women's studies conferences and three book reviews on various topics including gender studies in literature, economics, music, and trafficking in women.

The article of Mahinur Akşehir explores the relationship between gender and space and how power mechanisms operate through this relationship in Susan Glaspell's short story 'A Jury of Her Peers'. An interesting conceptual study by Violetta Khoreva discusses to what extent the gender pay gap exists, and develop propositions for analysing the reasons for the gender pay gap. Aslı Kayhan argues the global problem; human trafficking concerning trafficking in women in the context of the perception and the awareness of relevant NGO representatives and civil servants in the struggle against women trafficking in Turkey. The bibliographical work of Evren Kutlay Baydar presents the products of women musicians who contributed to the development of western music in the Ottoman Empire and Tülin Arseven review three books of Memduh Şevket Esendal; Vassaf Bey, *Miras*, and Ayaşlı ile Kiracıları with a gender perspective. Nurten Kara shares her impressions about 3rd International Gender Studies Conference: Gender at the Cross-Roads organized by Eastern Mediterranean University Center for Women's Studies.

We would like to express our acknowledgements to all those who did serious work for the reviewing and editing of the papers, and publicity of the journal. We are indebted to Assoc.Prof.Dr. Necdet Osam the Chair of the Executive Board of Emupress, our colleagues Zehra Nalbantoğlu, Mine Çeliker and Donna M. Ruzzano for all their editorial work, and to Roya Alagheband for her cover design, to Nesrin Dağ and İrem Bailie for secretarial work and to Selda Adaöz, Mine Erçoban, and their team in the EMU printing office without whose generous contributions this work would have never been completed.

Editors

Fatma Güven Lisaniler

Hanife Aliefendioğlu

The Glory of the Conquered: Speaking Silence of Women's Space in Susan Glaspell's 'A Jury of Her Peers'

Mahinur Akşehir*

Abstract

Throughout the twentieth century women theoreticians and writers have examined the relationship between gender and space and how power mechanisms operate through this relationship. One of the outstanding examples of these writers is Susan Glaspell. Glaspell focuses on how private space enables women, who are deprived of language, to claim a language of their own in her short story 'A Jury of Her Peers'. In this story, private space turns out to be a text that enables women to communicate. However, this communication is not woven totally of words but of certain signs of female experience. The most prominent sign is the quilt made by Minnie Foster, the murder suspect in the story. The traces that Minnie leaves – consciously or unconsciously – in her household and on the patterns of the quilt enable a dialogue among the female characters, and provide the necessary clues for the two women to solve the mystery of the murder of her husband. Minnie and the other women communicate throughout the story, though Minnie is not present but only mentioned in the story. The medium of this communication is the oblique language of women that men cannot decode. Thus this language is not one that is constructed of words and that serves the operation of the patriarchal order, but a kind of female language.

Key Words: Space, Gender, Female Language

* Mahinur Akşehir, Research Assistant, Ege University, Faculty of Letters, Department of English Language and Literature, İzmir-Turkey. E-mail: mahinuraksehir@yahoo.com

Introduction

The men's house is more than just a place of accommodation. It comes to represent an abode, the norms and secrets of which men must abide by. Its interior generates all those values of attachment, belonging, relatedness, and identity that serve to unite men. The walls of the men's house define a secret space of intimacy that encloses men in the unity of their knowledge [...] Those walls define the boundary between public knowledge and men's knowledge: that is, they objectify and create that conspiratorial space of secrecy that separates men from women. [Obviously, it is] a long way from being a neutral abstract space [...] (cf. Bachelard 1969:3-73). The men's house encloses the male self, it positions it, and gives birth to its sense of maleness (79).

Andrew Lattas

Poetics of Space and Sexual Economies of Power

The intersection between space and gender and the gendered nature of spatial relations have been key points in women's literature and social theory since the early twentieth century. During this period, modernist women writers and social theorists began to question and undermine the power mechanisms that created the spatial polarizations that still haunt us. An outstanding example of an author who holds the new attitude towards this issue is Susan Glaspell, who "was a product of the era of the New Woman, approximately 1870 to 1920, and [...] wrote about women, their struggles for self-realization and their relationships with one another as well as with men" (Makowsky 4). In her short story, 'A Jury of Her Peers', Glaspell examines how the domestic sphere becomes a space that women can claim and through which women find unique ways of forming identities and expressing themselves; and thus how domestic space turns out to be a basis for women to claim language of their own signs and symbols which only they can decode even though they are depicted as inadequate in the 'men's' world. In the story, women's space turns out to be a text that enables a dialogue among women, and the medium of this dialogue is a kind of 'female language' that is constructed of certain signs of female experience, like the traces Minnie leaves – consciously or unconsciously – in her household and especially on the patterns of her quilt which, as the story progresses, turn out to be the signifiers of a female language.

In this regard, it would be an oversimplification to regard the house as merely a place of shelter or a place to dwell in, either for men, as it is seen in the epigraph, or for women. As Wendy Schissel proposes in *Home/Bodies: Geographies of Self, Place, and Space*, "Home is a fluid concept that needs to be constantly 'negotiated'. Home is also, variously but not exclusively, a homeland – indigenous or adopted – a sexuality, a body prescribed by moral or ableist codes, cyberspace, a community, or a place where caring occurs, sometimes at substantial cost to the caregiver" (1). Thus, it can be said that the house as an artificial physical environment is not only physically but also an ideologically constructed zone, and it is necessary to differentiate between 'house as a place' and 'house as space.'

In *Space and Place: The Perspective of Experience*, Yi-Fu Tuan differentiates between the terms "place" and "space" saying that "place is security and space is freedom" (3). He explains his point further, describing space as a phenomenon which is much more than being a concrete place that has definite boundaries. In his own words, "'[s]pace' is more abstract than 'place'" (6). It can, therefore, be deduced from Tuan's words that space is beyond being a physical entity. Whereas place is "security and stability" and has boundaries, space is "openness and freedom" and it is without physical boundaries and limits (6). Tuan proposes that whereas place restricts movement, space allows it. Tuan's differentiation between place as concrete, physical and restrictive and space as abstract, beyond physical and liberating, clarifies the issue to a certain extent but it ignores the fact that space is an ideologically constructed concept that might be even more restrictive than physical boundaries. So Tuan's differentiation is acceptable only when the ideological boundaries that surround certain spaces are taken into consideration.

Place can be considered to be a physical entity that has certain boundaries, but space is a more abstract and elusive concept than Tuan takes it to be and it is harder to define. Foucault opposes the description of space as merely "a kind of void, inside of which we could place individuals and things. We do not live inside a void that could be colored with diverse shades of light, we live inside a set of relations that delineates sites which are irreducible to one another and absolutely not superimposable on one another" (23). As Foucault obviously dictates, space is not merely a void that we fill in and where simply social practices take place. Space is a medium which serves the organization and preservation of the existing power relations in a society. Space is a socially constructed realm for the ones who are the subjects of the same or similar socio-cultural practices or experiences. It is an invisible tie that binds those that share the same level of public recognition or an invisible line that group those sharing

the same hierarchical level on the social scale so that everyone knows his/her place. In this respect a man and a woman might be sharing the same place, but they are in different spaces and several spaces can be found in a single place.

To put it briefly, “[t]he social and the spatial domains are deeply intertwined,” and as feminist scholars have long been suggesting, sexual politics is strongly related to the politics of space (Koskela: 112). Jeanne Halgren Kilde, for instance, implies in her essay that in the nineteenth century specialists of various fields mapped the separate spheres model onto real space, articulating the concept of ‘the cult of true womanhood’. These specialists conceptualised the separate-spheres model identifying male as public and female as private causing a hegemonic and ideological polarization. They legitimised their theories, considering the built environment as a physical reification of those spheres and the binary opposition between men and women. The legitimisation of the separate-spheres model and its being mapped onto real space became one of the patriarchal tools to diminish women’s power. It excluded women from the public space of social practices and isolated them in the private space of the domestic sphere, which degrades women’s status to the lowest level in societies established on the binary opposition of highly differentiated public and private spheres.

As women are excluded from the public space, they are excluded from language which is the basic component of public practices. And this fact is mostly thought to leave women silent, passive, and powerless in the realm where the patriarchal society operates and determines public practices. The domestic sphere is considered to be a kind of glass prison for women. Yet as Kilde asserts, there are theories that have been “developed to counter this assumption of inexorable patriarchal power” and that at some point “feminist historians began to argue that women used the female space of the domestic sphere to develop associations and enhance their own power” (452). However, the question is how they do it; Susan Glaspell proposes an answer to this question in her short story, ‘A Jury of Her Peers’, in which women can convince men that they still have power. It is the women who take power and use it against the men, remaining silent at the right points, controlling and destroying the evidence of the crime.

In the story, Minnie Foster takes power by constructing a space of her own in unique ways that cannot be understood, or the mechanisms of which cannot be solved or accessed by men. As women are deprived of a subject position and cannot be an ‘I’ in the masculine linguistic code, they find it necessary to create another codification – but this time without words. They create a speaking silence and they do it through the domestic space, a silent language that is not constructed of words that are a means of imposing patriarchal power on women.

As declared in Daphne Spain's essay entitled 'Gendered Spaces and Women's Status', "Edward T. Hall was one of the first social scientists to address space as 'the silent language' [...] As a psychologist, however, Hall was more interested in individual behaviour (for instance, with regard to territoriality) than in institutional patterns" of spatiality and language(139). However, the social and the institutional patterns of spatiality are also of great importance in being able to understand the mechanisms of power relations in a society as it can be observed in 'A Jury of Her Peers'.

Up to this point, one can conclude that place is a limited area inhabited by certain individuals, whereas space is a far wider concept comprising the areas inhabited by those who are the subjects of similar socio-cultural practices or the experiences of the same kind. Thus it can be inferred that individuals who inhabit different places may be positioned in the same space. With respect to this, the female characters' reading of a specific place as a text in Glaspell's story is necessarily the reading of a whole system of the text. In other words, the reading of a specific place turns out to be the reading of women's space. Other women's reading of Minnie's space becomes the reading of a general female experience which can only be decoded by women with the same experiences. In the story, women's space is represented as a text, a female language which is established on specific signs of female experience and enables a dialogic relationship among women.

The story is set on an isolated American farm in the early 1900s. A farmer, John Wright, is found murdered in his sleep and his wife, Minnie Foster, is jailed as the prime suspect. Two women, a neighbour, Mrs. Hale, and the sheriff's wife, Mrs. Peters, are brought to Minnie's house to provide her with some clothing that she will need in jail while their husbands search the house for a motive behind the crime. As the story progresses, some small details in the kitchen engage the two women, focusing the readers' attention on these small details – the things left half-done, spilled sugar, a broken chair, crooked stitches on a quilt piece – and the motive becomes clear as the suspect's isolated life of physical and emotional abuse is revealed. The men's lack of interest in women's 'place' reflects a cultural reality. They speak for the law, the official world, for authority and power. Their ignorance in where to look to understand a woman's life is satirized by laying bare the incapability of criminal law as a male-oriented space in understanding its subjects. So considering the fact that the victimizer is incapable of understanding the ways of its victim, it can be deduced that what we witness here is 'the glory of the conquered.'

Minnie is portrayed as an isolated woman living in a "lonesome stretch of road" (Glaspell: 71). The relationships of women are limited and weak, contrary

to the men's relationships. Although Minnie Forster and Mrs Hale are neighbours, Mrs. Hale has not crossed the threshold of Minnie Forster's house, which is proof of the isolated lives they lead caused by domestic caregiving. At this point, Schissel's words (quoted earlier) make more sense: "Home is also, variously but not exclusively, a homeland – indigenous or adopted – a sexuality, a body prescribed by moral or ableist codes, cyberspace, a community, or a place where caring occurs, sometimes at substantial cost to the caregiver" (Schissel: 1). On the other hand, Minnie's husband has never been a companion to her. He did not care much about his wife, as is declared in the story: "what his wife wanted [did not make] much difference to John" (Glaspell: 71). In Short, in Gubar and Hedin's words, in the story "[a]ll point to the physical, social, and spiritual loneliness of a woman who married Mr. (W)right, only to find herself wronged" (Gubar and Hedin: 788).

From the very beginning of the story to the end, we encounter in characterisation and the narrative various references to voice, the lack of it, and the metaphor of a women's language, the codes of which are not taken seriously by men. Throughout the story we witness men talking and women staying silent, but the silence of women tells us something unlike the continuous chattering of men. While the sheriff's wife is portrayed as "small and thin and [as a character that doesn't] have a strong voice," the sheriff is characterised as "a heavy man with a big voice" (Glaspell: 69). Similarly, what Mr. Hale says about Wright is quite remarkable: "all [Wright] asked was peace and quiet—guess you know about how much he talked himself" (70-71). Wright's habit is not an unusual one; the male characters have loud voices and use them quite often. The men in the story are continuously talking, taking themselves seriously and considering women's thoughts and pursuits trivial.

"You're convinced there was nothing important here?" [The Attorney] asked the sheriff. "Nothing that would-point to any motive?"

The sheriff too looked all around, as if to re-convince himself.

"Nothing here but kitchen things," he said, with a little laugh for the insignificance of kitchen things. (72)

By contrast, throughout the story women do not talk much unless they think they ought to, especially when they are with men. Yet, in fact, it is the women that constantly speak through their wordless language, and particularly Minnie who is not even seen and who does not speak even once.

Although Minnie is not in the house with the others, she is present somehow. And her being present despite being absent is the most crucial point in 'A Jury of Her Peers'. She has no character or voice; we never hear her speak, since it is a man who reports what she says. We are told about her youth – which is very different from her present situation – by her neighbour; yet she is the focus, and her feelings, her motives and her fate are the main subjects of the story. Both the other characters and the reader continuously feel her presence: "Hale stopped speaking, and stood staring at the rocker, as if he were still seeing the woman who had sat there the morning before. Nobody spoke; it was as if everyone were seeing the woman who had sat there the morning before" (71). Throughout the story Minnie speaks through a silent language of the space that can only be decoded by women and the signifiers of which are tools or things of women's experiences and occupation. In this language, dirty towels become the signifiers of the fact that "[m]en's hands aren't always as clean as they might be" (73). The things left half done signify both Minnie's interruption by the killing of her much-valued bird, her only company, and the continuous interruption of women's lives. The bird's being killed also signifies the interruption of Minnie's life and her being dehumanized, which is also a kind of killing, by her husband for "she was a kind of like a bird herself" (79). The sewing, the bird cage, the rotten fruits, every 'trivial' thing in this space, turn out to be a signifier of women's language. The quilt, in particular, is a key image in the story:

Mrs. Peters went to the back of the room to hang up the fur tippet she was wearing. A moment later she exclaimed, "Why, she was piecing a quilt," and held up a large sewing basket piled high with quilt pieces.

Mrs. Hale spread some of the blocks on the table.

"It's log-cabin pattern," she said, putting several of them together, "Pretty, isn't it?"

They were so engaged with the quilt that they did not hear the footsteps on the stairs. Just as the stair door opened Mrs. Hale was saying:

"Do you suppose she was going to quilt it or just knot it?"

The sheriff threw up his hands.

"They wonder whether she was going to quilt it or just knot it!" (78)

This conversation about the knots on Minnie's quilt, which is not taken seriously by men, ironically refers to the knot she tied around Wright's neck and it suggests that only women are capable of reading the text written on that quilt. At

this point Mrs. Hale's words are quite remarkable. She says: "We live close together, and we live far apart. We all go through the same things—it's all just a different kind of the same thing! If it weren't—why do you and I *understand*? Why do we *know*—what we know this minute?" (82). They know because Minnie is whispering to their ears at that very moment through the space that they share. Minnie is silent and absent, yet she is present when two sensitive women decode her spatial text in their own language which is conceptualized as "le parler femme", or "womanspeak" by Irigaray in *This Sex Which Is Not One*¹. Womanspeak "emerges spontaneously when women speak together, but disappears again as soon as men are present" and it is apparently womenspeak that occurs in the story, as the women start to speak in the absence of men; and whenever men show a sign of their presence women stop speaking or lower their voices (Moi: 144).

Lacan proposes that the symbolic order is created through language². And his proposition is followed by the notion that language is masculine and it enunciates a male point of view, male ideology. "This is why the French Feminists say that even in language, woman is mute [...] The female 'I' does not exist in language; therefore, when a woman says 'I', she is temporarily taking from the position of a man" (Tolan: 335). Thus she can only speak as she defies the masculine linguistic code. Irigaray believes that one must enter language in order to be an 'I', yet language, as a set of masculine linguistic codes, excludes women from an active subject position. What is more, inclusion of women in the existing linguistic system is not the solution for as Tolan states, it is not a permanent form of subjectivity, it is temporarily borrowed. Thus women should create their own system of codes just like the women in 'A Jury of Her Peers' create their own sign language which can only be decoded by a semiotic reading of women who is positioned in the same space. This sign language is created through women's space which grants them back the power that was taken from them. In this sense, it is not a coincidence that Minnie is called Minnie Foster instead of Minnie Wright, which is quite strange for the time period the story, was written. As Ruth Salvaggio proposes in 'Theory and Space, Space and Women', Showalter describes the largely French feminist exploration of 'Women's Space' as "the space of the Other, the gaps, silences, and absences of discourse and representation, to which feminine has traditionally been relegated" (262). However, in the story, these gaps and silences create a space for women to generate a kind of power.

As the two women solve the mystery of the murder, the sheriff's wife ironically says "'My!' [...] 'it's a good thing the men couldn't hear us! Getting all stirred up over a little thing like a—dead canary'" (Glaspell: 82). The men really cannot

hear them both literally and metaphorically because it is a speaking silence, it is the space that is speaking on behalf of Minnie, "that woman who was not there and yet who had been there with them all through that hour" (83). In short, in her story Glaspell subverts women's positioning as the passive and silent "other" through the unspoken language of women and the speaking silence of women's space.

Notes

¹ Irigaray L. (1985). *This Sex Which Is Not One*. New York: Cornell UP

² Lacan J. (1991). *The Seminar of Jacques Lacan, Book I*. New York: W.W. Norton

References

Foucault M. (1986). Of other spaces. *Diacritics*, 16 (1): 22-27.

Glaspell S. (1989). A Jury of Her Peers. *Fiction: An Introduction to Reading and Writing*. Eds. Edgar V. Roberts and Henry E. Jacobs. New Jersey: Prentice Hall: 68-83.

Gubar S. and Hedin A. (1981). A Jury of Our Peers: Teaching and Learning in the Indiana Women's Prison. *College English*, 43 (8): 779-789.

Kilde J. H. (1999). The "Predominance of the Feminine" at Chautauqua: Rethinking the Gender-Space Relationship in Victorian America. *Signs*, 24 (2): 449-486.

Koskela H. (1999). 'Gendered Exclusions': Women's Fear of Violence and Changing Relations to Space. *Geografiska Annaler. Series B, Human Geography*, 81(2): 111-124.

Lattas A. (1990). Poetics of Space and Sexual Economies of Power: Gender and the Politics of Male Identity in West New Britain. *Ethos*, 18 (1): 71-102.

Makowsky V. (1993). *Susan Glaspell's Century of American Women: A Critical Interpretation of Her Work*. Oxford: Oxford U P.

Moi T. (1991). *Sexual Textual Politics*. London : Routledge.

Salvaggio R. (1988). Theory and Space, Space and Woman. *Tulsa Studies in Women's Literature*, 7 (2): 261-282.

Schissel W. (2006) (Ed.). *Home/Bodies: Geographies of Self, Place, and Space*. Alberta: University of Calgary Publications

Spain D. (1993). Gendered Spaces and Women's Status. *Sociological Theory*, 11 (2): 137-151.

Tolan F. (2006). Feminisms. In Patricia Waugh (Ed.) *Literary Theory and Criticism*. Oxford: Oxford U P: 319-339.

Tuan Yi-Fu (1977). *Space and Place: The Perspective of Experience*. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Mağlupların Zaferi: Susan Glaspell'in 'A Jury Of Her Peers' Adlı Öyküsünde Kadınların Konuşan Sessizliği

Öz

Yirminci yüzyıl boyunca kadın teorisyen ve yazarlar cinsiyet ve alan arasındaki ilişkiyi incelemiş ve güç mekanizmalarının bu ilişki üzerinden nasıl işlediğini kavramaya çalışmışlardır. Bu yazarların önde gelen örneklerinden bir tanesi Amerikalı yazar Susan Glaspell'dir. Glaspell, 'A Jury of Her Peers' adlı öyküsünde özel alanın kadınlara nasıl kendilerini ifade etme imkanı sağladığı ve dolayısıyla dilden dışlanmış olan kadınların nasıl özel alan üzerinden yeni bir dil yarattıkları konusuna yer vermiştir. Öyküde özel alan kadınlar arasında bir iletişim sağlayan bir metne dönüşür. Ancak bu metin sözcüklerden oluşan bir dille değil kadın deneyiminin araçları ve ürünleri olan bir takım nesnelere yazılmıştır. Metin içerisinde bu nesnelere en göze çarpanı cinayetle suçlanan Minnie Foster adlı kadının dikmiş olduğu yorgandır. Minnie'nin yorgan üzerinde bilinçli ya da bilinçsiz olarak bıraktığı izler öyküdeki iki kadın karakterin cinayeti çözmeleri için gerekli olan ipuçlarını sağlar. Minnie ve diğer kadınlar öykü boyunca iletişim halindedirler ancak bu kadınların konuştıkları dil erkeklerin duyamadığı sessiz bir dildir. Dolayısıyla söz konusu olan erkek egemen yapıya hizmet eden ve sözcüklerle kurulmuş bir dil değil, erkekler tarafından çözümlenemeyen bir kadın dilidir.

Anahtar Kelimeler: Alan, Cinsiyet, Kadın Dili (Ecriture Feminine)

The Gender Pay Gap Shrinks, But Why so Slowly?

Violetta Khoreva*

Abstract

One of the most widely researched issues regarding gender differences in the workplace is pay (Blau and Kahn, 2007). Study after study has investigated that in comparison with men most women experience notable pay differences. The gender pay gap is reality. The aim of this paper is to clarify to what extent the gender pay gap exists, and to develop propositions for analysing the reasons for the gender pay gap. This conceptual paper strives to integrate the analyses of the gender pay gap determinants from the perspectives of human capital theoretical model, contingency theory, several societal theories and feminist/gender theories. By exploring four different theoretical directions, I propose alternative factors as influencing the differences in the salaries of male and female employees. I also argue for the importance of the additional factors such as market-based contingencies and individual preferences in an effort to broaden a traditional understanding of the gender pay gap.

Keywords: *gender pay gap, gender discrimination, labour market discrimination, statistical discrimination, occupational segregation*

Introduction

Various economic and managerial theories have been examined in an effort to explain the sources of gender pay inequalities. Research focusing on the underlying determinants of the gender pay gap, referring to the difference in average hourly earnings of male and female employees, has generated interest from economists (e.g. Groshen, 1991), sociologists (e.g. Hannan, Schomann and Blossfeld, 1990), psychologists (e.g. Stroh, Brett and Reilly, 1992), human resource management researchers (e.g. Heneman, 1990), and scholars of

* Violetta Khoreva (PhD candidate), Hanken School of Economics, Department of Management and Organisation, Helsinki-Finland. E-mail: khoreva@hanken.fi

various other disciplines. However, Rynes and Bono (2000) have criticized the research on the evidence that, among other questions, the number of studies concerning the gender pay gap is rather limited and atheoretical. While recent research has largely focused on gender and labour market discriminations, the role of human capital, cognitive abilities, market-based contingencies, individual preferences, occupational segregation and wage structure have not been systematically scrutinized together in a single study. This paper strives to integrate the analyses of the gender pay gap determinants from the perspectives of human capital theoretical model, contingency theory, several societal theories and feminist/gender theories into a single study, in an attempt to provide a broader picture that so far has been missing from the literature. Research focusing on the determinants of the gender pay gap is needed because different disciplines tend to have different assumptions and conclusions about the phenomenon.

The aim of this paper is to clarify to what extent the gender pay gap exists, and to develop propositions for analysing the reasons for the gender pay gap. Specifically, this conceptual study focuses on four types of explanations of the gender pay gap. The first type of explanation is based on the impact of human capital theoretical model referring to work experience, gendered-related differences in education, training and learning-type abilities. The second one focuses on contingency theory referring to the influence of market-based contingencies and individual preferences. The third explanation concentrates on the sociological theories referring to concentration of women in a few occupations and differences between wages. The last explanation is grounded on feminist/gender theories which claim that occupational segregation perpetuates the gender pay gap by maintaining gender beliefs and stereotypes. The study makes two contributions to our understanding of the gender pay gap. First, by exploring four different theoretical models I propose alternative factors as influencing the differences in the salaries of male and female employees. Secondly, I argue for the importance of the additional factors such as market-based contingencies and individual preferences in an effort to broaden a traditional understanding of the gender pay gap.

The paper first presents an overview of previous research on the explanations of the gender pay gap. Drawing on literature, the next four sections present propositions for analysing the reasons for the gender pay gap. The final section provides a summary and conclusions.

Literature Review

The glass ceiling and the gender pay gap have been commonly used to analyse some of the challenges women experience in the workplace. The glass ceiling refers to a 'metaphorical barrier preventing women from rising to the highest organizational levels (Daily and Dalton, 1999: 4). The gender pay gap is a term used to describe the notion that men on average earn more than women. The main premise for investigating the gender pay gap was the formation of the Glass Ceiling Commission in 1991 in the USA, and its report on career advancement and pay differences experienced by women. Since the establishment of the Glass Ceiling Commission, there has been much research which seeks to resolve the gender bias (e.g. Mainiero, 1994; Ragins, Townsend and Mattis, 1998). There has also been an increasing number of studies seeking to find explanations for the gender pay gap (e.g. Powell and Butterfield, 1994; Tharenou, 1997), which resulted in the Fair Act of 2005. This Act requires equal pay for jobs that are comparable in skills, effort, responsibility, and working conditions (Giapponi and McEvoy, 2006). As a result, the gender pay gap shrinks on the one hand, but still statistically remains on the other hand (Woodhams, 2008). This can be explained in a way that gender pay gap does not legally exist if pay differences are due to differences in the value that the marketplace attaches to particular jobs or to differences in skill, effort, responsibility, or working conditions (Powell and Graves, 2003).

Numerous reasons have been offered to explain the gender pay gap. One explanation of the gender pay gap is based on the findings of human capital and occupational studies. Human capital studies assume that workers bring different amounts of input, such as education, to the job (Stroh et al., 1992). Occupational studies assume that differences between the skill levels required by different jobs can be the essential reasons for the gender pay gap (Blau and Kahn, 1997, 2007).

A second explanation of the gender pay gap concentrates on labour market discrimination as affecting women's wages and occupations. Becker (1971; 1993; 1985) conceptualised discrimination as a personal prejudice against members of a certain group. Becker's model assumes that employees, partners or customers have a propensity to discriminate women that leads to a segregated workforce. He concluded that gendered employers had tendencies for discrimination regarding their employees, employees had tendencies for discrimination regarding their partners, and customers had tendencies for discrimination regarding the suppliers. In the same way, men are willing to work

with women in subordinate positions but do not prefer females in superior positions.

A third suggested explanation for gender differences in pay referring to the gender discrimination is based on the fact that different genders get different amounts of starting pay (Harris, Gilbreath and Sunday, 2002). Gerhart (1990) found that gender differences in starting pay of a one-time salary shortfall for women occurred at the time of getting the job. Further, Gerhart and Rynes (1991) suggested that women obtain smaller pay raises than men when they discuss a starting salary. Many other factors have been studied, such as differences in degree and college major (Gerhart, 1990), negotiation tactics (Gerhart and Rynes, 1991; Stevens, Bavetta and Gist, 1993), and pay expectations (Martin, 1989).

A fourth explanation of the gender pay gap concerns the intermittency of women's employment or a woman's decision to pursue flexible working hours to be able to look after the family and children (Giapponi and McEvoy, 2006). A lot of women leave the work force or work part-time as soon as they get children. Because they sacrifice their prime earning years to domestic responsibilities, women's pay suffers in comparison with men's (Lewis, 2005). Pay differences for genders have been caused by such career-family tradeoffs and childcare (Sasser, 2005). Recent research has indicated that a sizable wage penalty results from changing labour force participation (Hotchkiss and Pitts, 2005; Jacobson and Levin 1995; Rummery, 1992).

A further explanation for the gender pay gap is statistical discrimination which represents that women are less productive and less stable employees. Phelps (1972) proposed that employers judge individual women according to the average characteristics of the whole group. He found that gendered employers may consider that women do not take their positions and responsibilities as seriously as men. Consequently, they find it less preferable and more risky to employ women than to employ men.

Another explanation for the gender pay gap refers to historical factors. Findings of Bren and Garcia-Penalosa (2002) suggest that past differences in preferences influence the choices of the current generation. Thus, career choices of male and female workers are different even when both genders become identical in their preferences. Therefore, the authors propose that there should not be statistically huge differences in the average wages paid to both genders within an occupation. Kanter (1977) additionally stated that because men had dominated the early bureaucracies, they came to behave in ways that served to promote male dominance; therefore men populate hierarchies at an earlier time

than women. The gender pay gap is thus understood as a consequence of their structural location.

Another disputed explanation is occupational sex segregation or occupational crowding (Solberg, 1999; England, 1992; Polachek, 1981). This model, originally developed by Bergmann (1974), proposes that all else being equal, earnings tend to be lower in predominantly female occupations than in predominantly male occupations. The theory focuses on understanding sex inequality in the labour market, but it does not answer the important question of why female jobs are crowded (Grybaite, 2006). Farrell reported that men earn more because they enter higher-paying fields (Farrell, 2002; 2005). According to his approach, women pay an economic price for choosing more flexible and less risky careers, which pay less. Farrell introduced the idea that bias-based unequal pay for women is a myth, and that women are often paid less than men not because they are discriminated against, but because they have lifestyle preferences that influence their ability to earn.

The Above most recent explanations of the gender pay gap have been reviewed and the circumstances relating to pay differences experienced by women have been summarised. The next three sections provide a description of several theories designed to explain the gender pay gap and offer propositions for analysing the reasons of the phenomenon. By integrating the analyses of the gender pay gap determinants from the perspectives of human capital theoretical model, contingency theory as well as several societal theories, I seek to provide a broader picture of the gender pay gap phenomenon that so far has been missing from the literature.

Human Capital Theoretical Model

Human capital theoretical model is one of the most frequently investigated explanations for the gender pay gap. Human capital model claims that the knowledge and skills of an employee come from education, training and experience, which generate a stock of productive capital (Ehrenberg and Smith, 2003). The value of human capital stems from how the labour market estimates these skills. Human capital research is broad and different studies concentrate on different issues. Many researchers have affirmed that one of the main determinants of salary is work experience (Loury, 1997; Mitra, 2002; Stanley and Jarell, 1998; Weinberger, 1998). When controlling for work experience, length of the job contract is found to be positively related to compensation (Brett and Stroh, 1997; Harris et al., 2002). Whether the employee has a full-time or a

part-time contract also has a significant influence on the working experience, and therefore, gender differences in pay (Schneer and Reitman, 1995).

Mincer and Polachek (1974) explained the gender pay gap on the basis of human capital theoretical model, arguing that women and men have different productivity levels and this affects their ability to earn. Given the traditional division of labour by gender in the family, women acquire less work experience than men. Therefore, because women prefer more flexible lifestyles, they possess lower incentives to invest in work-oriented formal education and on-the-job training, and these resulting in smaller human capital investments that lower their earnings relative to men (Grybaite, 2006). What is more, the longer hours that women spend on housework decrease the effort invested into work experience, and, therefore reduce their earnings. Another suggestion of Mincer and Polachek regarding the gender pay gap is that women on average prefer occupations for which on-the-job training is less valuable. Thus, women often avoid jobs requiring high investments in skills that are unique to a particular company as the returns of such investments are profitable only as long as they have a working contract with a particular organization. Based on the consideration of human capital theoretical model that women have less work experience than men, the following proposition is offered:

Proposition 1a: The greater the differences in work experience of employees, the greater will be the gender pay gap.

Thus, human capital theoretical model provides a rationale for the gender pay gap based on the voluntary decisions of both genders. Becker's model (1985) contributes to human capital theoretical model in the same direction. According to Becker, women have been far more likely than men to work part-time and only certain periods of time, because they leave the labour market in order to raise children. Therefore, women have a lower preference for investing in training that improves working status and experience. Women's greater labour force participation also determines pay increases referring to their training level (Becker, 1993). On this basis, the following proposition is offered:

Proposition 1b: The greater the differences in training received by employees, the greater will be the gender pay gap.

Research investigating only Mincer's and Polachek's model as well as Becker's model is somewhat fragmented. Cognitive abilities referring to the gendered-

related differences in learning-type abilities are other essential determinants of the gender pay gap. In particular, these learning-type abilities focus on occupation's mathematical and quantitative skills. Several studies have focused on the impact of cognitive abilities on the gender pay gap relating to the educational performance. Paglin and Rufolo (1990) as well as Mitra (2002) concluded that differences in pay are the result of the occupation's mathematical and quantitative requirements rather than the results of the GRE verbal test. In addition, Keaveny, Inderrieden and Toumanoff (2007) indicated that quantitative ability is one of the strongest individual predictors of salary. Their findings showed that women score lower on measures of cognitive abilities and are more likely to be employed in occupations with a higher percentage of women. Differences in cognitive abilities in mathematics can be due to sex-role socialization and low self-esteem. These two factors have created the perception of mathematics as a male-oriented domain where parents and professors have provided greater encouragement to boys than to girls (Fennema and Sherman, 1977). Women have tended to get away from advanced mathematics and science classes in high schools and colleges (Keaveny et al., 2007). Based on the consideration of educational performance, the following proposition is offered:

Proposition 1c: The greater the gendered-related differences in learning-type abilities, the greater will be the gender pay gap.

Contingency Theory

In contrast to the impact of human capital theoretical model, economists and psychologists have tended to argue that the gender pay gap cannot be determined without taking into account market conditions and individual preferences. Thus, market-based contingencies and individual preferences are the major explanations of the gender pay gap emphasized by contingency theorists, and these will be briefly presented below.

Economists have argued that the gender pay gap can only be determined in concrete choice situations (Gerhart and Rynes, 2003). On the one hand, Rottenberg (1956) concluded that for many women the salary is not likely to be the main factor in the job selection. He suggested that women value the work schedule and its flexibility because of additional responsibilities in child raising and taking care of family. On the other hand, Farrell (2002; 2005) supposed that men earn more because they enter higher-paying fields. According to his approach, women pay an economic price for entering more flexible, less risky,

and more fulfilling careers, which are paid less. Farrell introduced the idea that bias-based unequal pay for women is a myth, and that women are often paid less than men, not because they are discriminated against, but because they have individual lifestyle choices that have an impact on their ability to earn.

Economists, then, examine the gender pay gap in terms of marginal rates of substitution. They argue that it would take much more pay to persuade a potential applicant who is a woman to change one job for another, given existing levels of other job and organizational characteristics, because women are less likely to change their familiar working conditions in comparison with men due to self-esteem and socialization (Gerhart and Rynes, 2003). In other words, the motives of women and men are likely to vary across different working conditions and differences in scheduling. Based on the consideration of market-based contingencies, the following proposition is offered:

Proposition 2a: The greater the differences in working conditions and scheduling, the greater will be the gender pay gap.

Both psychologists and economists have agreed that women and men tend to place different degrees of emphasis on compensation. In addition, psychologists study individual tendencies or preferences, while economists view many individual differences as too difficult to measure, and as not especially relevant, because their effects are expected to average to zero across women and men, thus not affecting the aggregate impact of a pay level policy (Brickley, Smith and Zimmerman, 1997). In contrast to economists, most psychologists find reliable patterns associated with the gender pay gap, suggesting that a better match between pay level and individual preferences contribute to a higher level of efficiency in the workplace. For example, Lawler (1971) considered that the employee who is likely to value pay highly is a young male. Different reasons have been proposed for expecting pay level to be less important for women than to men. As has already been mentioned, women are often the 'secondary' wage earners in families (Mincer and Polachek, 1974): for them work is less important because of prerogative of the child-raising responsibilities. Based on the consideration of individual preferences, the following proposition is offered:

Proposition 2b: The greater the gendered-based differences in preferences, the greater will be the gender pay gap.

Economists often examine the gender pay gap in terms of the individual's current level of pay. Previous literature has found that women may be disadvantaged by

the method of pay determination (Woodhams, 2008). The widely accepted economic principle of the declining marginal utility states that, all else being equal, the higher an individual's current pay, the more additional pay it will take in order to motivate the change of work place (Gerhart and Rynes, 2003). The declining marginal utility principle suggests that once monetary needs are satisfied, obtaining additional spending resources are less important in relation to other factors. In other words, as soon as employees reach a certain target level of income, it becomes more difficult to motivate them to change their position or to do some additional work. Reynolds (1951) proposed that unemployed people or employees preferring to change their current jobs set a reservation wage, or minimally acceptable pay level, under which they would not take the job. Reynolds explained this proposition on the basis of prior compensation history or assessments of how much money would be needed to get a desirable lifestyle. At the same time Reynolds noticed that, as soon as the reservation wage was reached, unemployed people or employees preferring to change their current jobs became more flexible about trading money for other desired conditions. Different reasons have been proposed for the current levels of pay to be less important for women than to men. For instance, it is supposed that most women would prefer stable flexible job whereas while most men would prefer higher financial compensation. Based on this consideration, the following proposition is offered:

Proposition 2c: The higher the current levels of pay, the greater will be the gender pay gap.

Societal Theories

The gender pay gap has been related also to the level of occupational segregation and the influence of the wage structure (Bren and Garsia-Penalosa, 2002; Plantenga and Remery, 2006). On the one hand, it is proposed that the high concentration of women in few occupations can be caused by discriminatory hiring practices (Sorensen, 1990). On the other hand, an alternative explanation is that the crowding phenomenon refers to the occupational choices of women result from socialization and sex-role stereotypes (Subich, Barrett, Doverspike and Ralph 1989). Kanter (1977) argued that women's segregation into routine clerical positions, with few possibilities for promotion, caused them to behave in ways that force them to stay there. Using this argument Kanter argues that women stuck in dead-end jobs start to appear

disinterested in their work, unmotivated and more familial and domestic concerns (Halford and Leonard, 2001). Bergmann (1974) also argued that regardless of the reason for the gender-based occupational segregation the outcome is the gender pay gap. This argument was supported by several studies which report lower compensation levels in occupations occupied by women (e.g. Keaven et al., 2007). The existence and persistence of the occupational segregation by gender could be the result of a crowding policy which lowers wages in specific occupations. Women are consistently found in jobs at the lower pay levels of the grade (Woodhams, 2008). Discriminatory exclusion of women from 'male' jobs provides an excess of labour in female dominated occupations, lowering wages there for otherwise equally productive workers. In fact, women seem to swim upstream: women with an improved educational background, fewer children and shorter periods of employment interruption are faced with a labour market with growing wage differentials and a reduced share of collectively agreed wages and wage components (Blau and Kahn, 1997; 2007). Based on the consideration of occupational segregation that women have less occupational choices, the following proposition is offered:

Proposition 3a: The greater the concentration of women in a few occupations, the greater will be the gender pay gap.

Recently the gender pay gap has been analysed within the context of the overall structure of wages (Blau and Kahn, 2000; 2007; Rubery and Figueiredo, 2002). The structure of wages refers to 'the market returns to skills and the rewards for employment in particular sectors of the economy' (Blau and Kahn, 2007: 15). The structure of wages can be affected by the structure of supply and demand, technological development (fast growing innovative companies prefer to pay high wages for well-trained employees) and the wage-setting institutions (Plantenga and Remery, 2006). The Juhn-Murphy-Pierce decomposition model distinguishes between gender-specific factors and the effect of a country's labour market structure. In line with the growing emphasis on the importance of the overall structure of wages, Rubery and Figueiredo (2002) argue that wage structures are not only based on the productivity of employees. From their point of view, "the reality reflects current and historical influences. Social norms on the one hand and managerial strategies on the other interact with market processes to shape payment systems. This reality allows considerable scope for changing pay structures and practices in both public and private sectors" (Rubery and Figueiredo, 2002: 4). In other words, social norms and collective wage setting institutions relating to the gender pay discrimination are distinct factors in

explaining the gender pay gap. According to this argument, the gender pay gap cannot be explained only by the differences in human capital characteristics and occupational segregation. An alternative explanation is that 'the crowding of women in several occupations guide to reduced wages - to a gender deduction' (Grybaite, 2006: 87). Therefore, women acquire lower wages paid in predominantly female occupations. Based on the consideration of the effect of the overall structure of wages on the gender inequality in the labour market, the following proposition is offered:

Proposition 3b: The greater the occupational wage differences, the greater will be the gender pay gap.

Feminist/Gender Theories

The gender pay gap is maintained not only by the variables discussed above but by its interdependence with other issues. Despite the valuable contributions of human capital theoretical model, contingency theory and several societal theories to the understanding of the gender pay gap, they fail to consider adequately a number of critical, non-economic variables and forms of behaviour, mainly because these lie outside of the competence of economists. Examples of these are: why in many countries women are better educated but are still less paid than men, why household and child-raising responsibilities are in many cases prerogatives of women, why being the breadwinner is perceived as men's main responsibility. Yet explaining these types of non-economic issues is crucial to explaining the gender pay gap.

Feminist or gender theories make a valuable contribution to these issues. Their essential argument is that women's disadvantaged position in the labour market is maintained by, and is a reflection of, patriarchy and women's subordinate position in society and the family (Anker, 1997). Positioning and the patriarchal ordering of society is crucial in determining why women obtain less human capital compared with men before entering the labour market. That could be also the reason why women accumulate less education than men, and are less likely to reclaim fields of study, such as IT and technologies, which are better paid. Moreover, according to both Acker (1989) and Anker (1997), women are perceived as having lesser need for labour market skills, acquire less labour market experience and thus are subjects for lower pay rewards than their male counterparts.

Feminist or gender theories emphasize the role of gender stereotypes which is one of the main reasons of occupational segregation. According to the theories, occupational segregation encourages unequal treatment by subjecting groups to different reward systems. It also has an important negative effect on how men view women and on how women view themselves. The theories explain occupational segregation by showing how closely the characteristics of 'female' occupations mirror the common stereotypes of women and their supposed abilities (Anker, 1997: 324).

Occupational segregation and lower pay for female occupations is justified by the reciprocal effects of gender-role socialization, discrimination by employers, and institutional arrangements (England, Farkas, Kilbourne and Dou, 1988). Accordingly, a belief that certain jobs are appropriate for each sex may produce anew in each generation employers who hold discriminatory beliefs (England et al., 1988). Therefore, in order to break down occupational segregation, it is essential to change both male and female stereotypes and to integrate men into 'female' occupations and women into 'male' occupations. Based on the consideration of feminist and gender theories that occupational segregation perpetuates the gender pay gap by maintaining gender beliefs and stereotypes, the following proposition is offered:

Proposition 4a: The greater the occupational segregation, the greater will be the gender pay gap.

Proposition 4b: The greater the gendered-based stereotypes and beliefs, the greater will be the gender pay gap.

Finally, it is important to mention that by reducing occupational segregation between men and women, it is possible to reduce the gender pay gap. In order to maintain that, a wide variety of actions are needed, such as policies that facilitate the reduction of the burden on women of family and child-raising responsibilities; consciousness-raising programmes to lessen gender stereotypes and prejudices; and an access to non-traditional occupations for both men and women.

Conclusion

Human capital theoretical model, contingency theory, societal theories and feminist/gender theories have been reviewed in order to clarify to what extent the gender pay gap occurs and to develop propositions for analysing its reasons. All the reviewed theories agree that in comparison with men most

women experience notable pay differences. By exploring different determinants of the gender pay gap, I propose alternative factors as influencing the differences in the salaries of male and female employees such as differences in work experience, differences in training, gendered-related differences in learning-type abilities, differences in working conditions and scheduling, gendered-based differences in preferences, differences in current levels of pay, concentration of women in certain occupations, occupational wage differences as well as occupational segregation and gendered-based stereotypes. An examination of the literature on the gender pay gap suggests that not only the role of gender-specific factors, particularly gender differences in qualifications and differences in the treatment of otherwise equally qualified male and female employees, but the role of market-based contingencies and gendered-based differences in preferences is essential in determining the gender pay gap.

On average female employees tend to choose flexible, stable and interesting careers that affect their ability to earn, while most male employees claim an economic prize for risky, responsible and tough job positions with higher financial compensation. Women on average also tend to choose working places which minimize losses associated with the more intermittent attachment to the labour force. Many female employees prefer occupations for which on-the-job training is less important. Some of them may even avoid jobs that require large investments in training. Many female employees score lower on measures of learning-type abilities, and are more likely to be employed in occupations with a higher percentage of women due to sex-role socialization and low self-esteem. They are more likely to have clerical jobs and to work in the service sector; therefore the gender pay gap is attributed to the concentration of women in these occupations. The motives of women and men in choosing jobs can also vary. In comparison with men, most women are less likely to change their familiar working conditions and scheduling. In addition, for many women work could be less important because of the prerogative of child-raising responsibilities. What is more, many female employees prefer 'female' occupations which mirror the common stereotypes of women and their supposed abilities.

Based on the propositions, it can be concluded that, while each of the preceding models offers different explanations for the gender pay gap, they all endorse the idea that gender discrimination, referring to discrimination against a person on the basis of gender identity, is most probable still inherent in the system of salary evaluation. Work performed by male employee is worth more than the same work performed by female employee. Women and men continue

to play different economic roles in the workplace. Although all occupations are legally available for all individuals, some positions are more appropriate for owners of one sex than the other sex, lower-paid occupations continue to be dominated by female employees, work in male-intensive occupations is valued higher than work in female-intensive occupations.

Even in such countries as Sweden and Finland, where equality programmes and plans are highly respected and strictly performed, employees are often influenced by their own sex and others' sex in their work evaluations. The gender pay gap shrinks, but slowly. And may be in order to vanish it, women and men need to value each others work roles higher and understand each others different motives and standards of behaviour better. Equal work deserves equal pay, regardless of gender. I hope that not only female employees, but also male employees would share this point of view in an effort to eliminate all remainders of the gender pay gap.

References

- Acker J. (1989). *Doing Comparable Worth: Gender, Class and Pay Equity*. Philadelphia, PA: Temple University Press.
- Anker R. (1997). Theories of occupational segregation by sex: An overview. *International Labour Review*, 136 (3): 315-339.
- Becker G. (1993). Nobel Lecture: The Economic Way of Looking at Behaviour. *Journal of Political Economy*, 101(3): 385-409.
- Becker G. (1985). Human capital, Effort and the Sexual Division Labour. *Journal of Labour Economics*, 3(5): 33-58.
- Bergmann B. (1974). Occupational Segregation, Wages and Profits When Employers Discriminate by Race or Sex. *Eastern Economic Journal*, 1: 103-110.
- Blau F., and Kahn L. (1997). Swimming upstream: Trends in the Gender Wage Differential in the 1980's. *Journal of Labor Economics*, 15: 1-42.
- Blau F., and Kahn L. (2000). Gender differences in pay. *Journal of Economic Perspectives*, 14 (4): 75-99.

- Blau F., and Kahn L. (2007). The Gender Pay Gap: Have Women Gone as Far as They Can. *Academy of Management Perspectives*, 21(1): 7-23.
- Bren R., and Garsia-Penalosa C. (2002). Learning and Gender Segregation. *Journal of Labour Economics*, 20(4): 899-922.
- Brett J., and Stroh L. (1997). Jumping Ship: Who Benefits from an External Labour Market Career Strategy. *Journal of Applied Psychology*, 82: 331-41.
- Brickley J., Smith C., and Zimmerman J. (1997). *Managerial Economics and Organizational Architecture*. Chicago: Irwin.
- Daily C., and Dalton D. (1999). Cracks in the glass ceiling? *Directorship*, 25 (3):4-6.
- Ehrenberg R., and Smith R. (2003). *Modern Labour Economics: Theory and Public Policy*, Eighth Edition, Addison-Wesley: New York.
- England P., Farkas G., Kilbourne B., and Dou T. (1988). Explaining occupational sex segregation and wages: findings from a model with fixed effects. *American Sociological Review*, 53 (4): 544-558.
- England P. (1992). *Comparable Worth: Theories and Evidence*. New York, NY: Aldine.
- Farrell W. (2002). *Why Men Earn More*. New York: NY.
- Farrell W. (2005). *Why Men Earn More: The Startling Truth Behind the Pay Gap and What Women Can Do About It*. New York: NY.
- Fennema E., and Sherman J. (1977). Sex-Related Differences in Mathematics Achievement, Spatial Visualization, and Affective Factors. *American Educational Research Journal*, 14: 51-71.
- Gerhart B. (1990). Gender Differences in Current and Starting Salaries: The Role of Performance, College Major and Job Title. *Industrial and Labour Relations Review*, 43: 418-33.

- Gerhart B., and Rynes S. (1991). Determinants and consequences of salary negotiations by male and female MBA graduates. *Journal of Applied Psychology*, 76: 256-262.
- Gerhart B., and Rynes S. (2003). *Compensation: Theory, Evidence, and Strategic Implications*. New York: Sage Publications
- Giapponi C., and McEvoy S. (2006). The legal, ethical, and strategic implications of gender discrimination in compensation: Can the fair pay act succeed where the equal pay act has failed. *Journal of Individual Employment Rights*, 12(2): 137-150.
- Grybaite V. (2006). Analysis of theoretical approaches to gender pay gap. *Journal of Business Economics and Management*, 7(2): 85-91.
- Groshen E. (1991). The structure of the female/male wage differential. *Journal of Human Resources*, 26: 457-472.
- Halford S., and Leonard P. (2001). *Gender, Power and Organizations*. New York: Palgrave.
- Hannan M., Schomann K., and Blossfeld H-P. (1990). Sex and sector differences in the dynamics of wage growth in the Federal Republic of Germany. *American Sociological Review*, 55, 694-713.
- Harris M., Gilbreath B., and Sunday J. (2002). Why are women paid less than men but given higher raises. *Journal of Business and Psychology*, 16(4): 499-514.
- Heneman R. (1990). Merit pay research. In G. Ferris and K. Rowland (eds). *Research in Personnel and human resource management*. Greenwich, CT: JAI Press: 115-39.
- Hotchkiss J., and Pitts M. (2005). Female Labour Force Intermittency and Current Earnings: Switching Regression Model with Unknown Sample Selection. *Applied Economics*, 37 (5): 545-561.
- Jacobson J., and Levin L. (1995). Effects of Intermittent Labour Force Attachment on Women's Earnings. *Monthly Labor Review*: 14-19.

- Kanter R. (1977). *Men and Women of the Cooperation*. New York: Basic Books.
- Keaveny T., Inderrieden E., and Toumanoff P. (2007). Gender Differences in Pay of Young Management Professionals in the United States: A Comprehensive View. *Journal of Labour Research*, 28(2): 327-346.
- Lawler E. (1971). *Pay and organizational effectiveness: A psychological view*. New York: McGraw-Hill.
- Lewis D. (2005). *Women Still Behind When It Comes to Salary*. Boston Sunday Globe, 16: G2.
- Loury L. (1997). The gender gap among college-educated workers. *Industrial and Labour Relations Review*, 50(4): 580-593.
- Mainiero L. (1994). Getting anointed for advancement: The case of executive Women. *Academy of Management Executive*, 8(2): 53-64.
- Martin B. (1989). Gender differences in salary expectations when current salary information is provided. *Psychology of Women Quarterly*, 13: 87-96.
- Mincer J., and Polachek S. 1974. Family investments in human capital: Earnings of Women. *Journal of Political Economy*, 82: S76-S108.
- Mitra A. (2002). Mathematics Skill and Male-Female Wages. *Journal of Socio-Economics*, 31: 443-56.
- Paglin M., and Rufolo M. (1990). Heterogeneous Human Capital, Occupational Choice, and Male-Female Earnings Differences. *Journal of Labor Economics*, 8: 123-144.
- Phelps E. (1972). The Statistical Theory of Racism and Sexism. *American Economic Review*, 62: 288.
- Plantenga J., and Remery C. (2006). *The gender pay gap. Origins and policy responses. A comparative review of thirty European countries*. The coordinators' synthesis report prepared for the Equality Unit, European Commission.

- Polachek S. (1981). Occupation Self-Selection: A Human Capital Approach to Sex Differences in Occupational Structure. *Review of Economics and Statistics*, 60: 60-69.
- Powell G., and Butterfield D. (1994). Investing the "glass ceiling" phenomenon: An empirical study of actual promotions to top management. *Academy of Management Journal*, 37: 68-86.
- Powell G., and Graves L. (2003). *Women and Men in Management*. 3rd edition. Sage Publications : Inc.
- Ragins B., Townsend B. and Mattis M. (1998). Gender gap in the executive suite: CEOs and female executives report on breaking the glass ceiling. *Academy of Management Executive*, 12(1): 28-42.
- Reynolds L. (1951). *The structure of labour markets: Wages and labour mobility in theory and practice*. Westport, CT: Greenwood.
- Rottenberg S. (1956). On choice in labour markets. *Industrial and Labour Relations Review*, 9: 183-199.
- Rynes S., and Bono J. (2000). Psychological research on determinants of pay. In: S. Rynes and B. Gerhart (Eds.) *Compensation in organizations: Current research and practice*. Jossey-Bass, San Francisco, CA.
- Rubery J., and Figueiredo H. (2002). *The gender pay gap and gender mainstreaming pay policy in EU Member States*. Manchester: EWERC.
- Rummery S. (1992). The Contribution of Intermittent Labour Force Participation to the Gender Wage Differential. *Economic Record*, 68: 351-364.
- Sasser A. (2005). Gender Pay Differences in Physician Pay-Tradeoffs between Career and family. *Journal of Human Resources*, 40: 476-503.
- Schneer J., and Reitman F. (1995). The Impact of Gender as Managerial Careers Unfold. *Journal of Vocational Behaviour*, 47: 290-315.

- Solberg E. (1999). Using Occupational Preference in Estimating Market Wage Discrimination: The Case of the Gender Pay Gap. *The American Journal of Economics and Sociology*, 58 (1): 85-113.
- Sorensen E. (1990). The Crowding Hypothesis and Comparable Worth Issue: A Survey and New Results. *Journal of Human Resources*, 25: 55-89.
- Stanley T., and Jarrell S. (1998). Gender Wage Discrimination Bias? A Meta-Regression Analysis. *Journal of Human Resources*, 33: 947-73.
- Stevens C., Bavetta A., and Gist M. (1993). Gender differences in the acquisition of salary negotiation skills: The role of goals, self-efficacy, and perceived control. *Journal of Applied Psychology*, 78: 723-735.
- Stroh L., Brett J., and Reilly A. (1992). All the right stuff: A comparison of female and male managers' career progression. *Journal of Applied Psychology*, 77: 251-260.
- Subich L., Barrett G., Doverspike D., and Ralph A. (1989). *The Effects of Sex-Role-Related Factors on Occupational Choice and Salary*. Washington, DC: National Academy Press.
- Tharenou P. (1997). Managerial career advancement. *International Review of Industrial and Organizational Psychology*, 12: 39-93.
- Weinberger C. (1998). Race and Gender Wage Gaps in the Market for Recent College Graduates. *Industrial Relations*, 37: 67-84.
- Woodhams C. (2008). Mind the Gap! Equal Pay, Women and Disadvantaged groups: Delineating the impact of variables on pay. Presented at EURAM 2008 Conference.

The problem of the Public Awareness about Women Trafficking in Turkey

Aslı Kayhan*

Abstract

Although reports concerning the trafficking in women in Turkey grew in number subsequent to the UN Convention in November 2000, there are still many things which need to be done in order to raise public awareness. While it can be said that this problem does not belong to Turkey alone, little research addressing this issue has been carried out. In other words, since academics are not quite interested in the subject of women trafficking, few researchers have conducted multi-dimensional observations of the social aspect of this problem. Until recently, this issue was evaluated as a legislative problem. Thus, the project - Raising Public Awareness about Women Trafficking in Turkey: Anti-Trafficking For a and Creation of a Civil Society Network, 2005¹- that needed to be carried out had been realized only in governmental departments, international associations and NGOs. Concurrently, the level of civil awareness regarding this issue was observed. In short, the manner in which the issue is perceived by society needs to change if a permanent solution is to be found.

This article will cover the debate concerning 'forced' or 'voluntary' prostitution, the perception and the awareness of relevant NGO representatives and civil servants in the struggle against women trafficking in Turkey. In 2005, a data analysis of the aforementioned Project was conducted in Turkey by Médecins du Monde – Greece, in partnership with the International Blue Crescent Relief and Development Foundation – Turkey.

Key Words: *Trafficking in Women, history of trafficking in women, 'Natasha', trafficking of women in Turkey*

* Assist. Prof. Dr. Aslı Kayhan, Kocaeli University, Faculty of Arts and Sciences, Department of Philosophy, Kocaeli-Turkey. E-mail : aslikayhan@gmail.com, aslikayhan@kocaeli.edu.tr

Trafficking in Women in Turkey

Introduction

Although the trafficking debate began in the late 19th century, the practice of women trafficking was officially recognized and defined in the 1949 Convention on the Suppression of the Traffic in Persons and the Exploitation of Prostitution of Others. Both the breakdown of communism in the Soviet-bloc in the 1980s and the ensuing thrust of capitalism under the name of globalization caused various forced, irregular labour migration flows. Today, the trafficking of women has taken on an international aspect that concerns every country in the world. The comprehensive definition of human trafficking, including that of women, was given by the United Nations in the year 2000:

Trafficking in persons shall mean the recruitment, transportation, transfer, harbouring or receipt of persons by means of the threat or use of force or other forms of coercion, of abduction, of fraud, of deception, of the abuse of power or of a position of vulnerability or of the giving or receiving of payments or benefits to achieve the consent of a person having control over another person for the purpose of exploitation. Exploitation shall include, at a minimum, the exploitation of the prostitution of others or forms of sexual exploitation, forced labour or services, slavery or practices similar to slavery, servitude or the removal of organs United Nations (2000: Article 3).

This issue has begun to be discussed in different areas of society, i.e., academia, politics and law. International organizations and governments have also recognized trafficking as a growing problem.

Turkey's entry regulations, border control mechanisms and nationality laws reflect its development and relations with countries in the region. Moreover, since the 1960s, Turkey has followed an official policy to attract tourists in order to bolster its foreign currency reserves. As a country of immigration, while Turkey has traditionally handled dramatically irregular immigration, particularly in the years since the ideological collapse of the USSR and Balkan countries, legislative regulations have not kept pace with the constantly changing requirements. Moreover, though there are various indicators that point out Turkey has become one of the major destination countries for trafficking in women, available statistics do not confirm this situation. From 1996 to 2001, in particular, the arrival of women for prostitution via illegal means was seen to have increased,

whereas they were expelled for health reasons. These women were generally stereotyped in the Turkish media as 'Russian women' or 'Natashas,' creating an adverse affect on public opinion in Turkey. In subsequent years, this issue was taken up by a number of governmental agencies, law enforcement bodies, relevant NGOs, international bodies, journalists and academicians, as they had to form a dialogue for projects that would be applied to counter traditional public opinion and media approaches on this issue. In parallel, Turkish immigration laws have been adapted in accordance with international legislation.

This study is based on the findings of the Project: Raising Public Awareness about Women Trafficking in Turkey: Anti-Trafficking For a and Creation of a Civil Society Network, 2005². The main aim of this Project was as follows:

The overall objective of this joint project is to fight trafficking in women and girls for the purposes of sexual exploitation by raising public awareness on the human rights violations endemic to the trafficking industry. In this spirit, we have been working towards the initiation of an Anti-Trafficking Network, under the realization that to counter trafficking collaboration is essential at all levels (Plakantonaki, 2005: 4).

Thus, the main questions put forward by this Project (2005) were:

- Why can't the general public in Turkey perceive the difference between prostitution and trafficking, the latter of which involves violence and slavery?
- What is the role of the media?

The aim of this study is to assess the level of awareness of trafficking in women in Turkey, and how the fight against it is being handled. It analyzes the content of the speeches given at two conferences organized within the scope of the Project (2005), and the outcomes of the in-depth interviews by NGO representatives, policy makers, civil servants and academics. Because the target group of the Project (2005) comprises of NGO's and those who are employed in legislative and executive departments, the scope of my study is limited to this target group. The analysis will be constructed around the academic discussions on women trafficking, as well as the main perceptions and discussions in Turkey and abroad.

General Historical Background

The trafficking debate can be traced back to feminist movements which dealt with international prostitution in the late 19th century. Feminists such as Josephine Butler brought the issue of the 'white slave trade' to the international forefront via a campaign to protect the morals of men and women alike. Founded by Butler, the feminist campaign began with attempts to repeal the Contagious Diseases Acts passed in Britain in 1864, 1866 and 1869. These acts targeted prostitutes in an attempt to control the spread of venereal diseases (Doezama, 1998: 35). Initially, the term referred to the trafficking of European and American women for prostitution in western European countries and the US, and from these countries to the colonies. Fighting prostitution in Europe and the US, the 'Abolitionists' campaigned against international trafficking. In 1904, 13 nations attended a meeting in Paris, which resulted in the International Agreement for the Suppression of the White Slave Traffic; this agreement was superseded in 1949, by the UN's Convention for the Suppression of the Trafficking in Persons and of the Exploitation of the Prostitution of Others (UNFPA 2002: 36).

There are two main debates surrounding the campaign and struggle against international trafficking. One side argues that women do not enter prostitution willingly, but rather do so because their alternatives have been limited by social structures. Therefore, there can be no distinction between 'voluntary' and 'forced' prostitution, as this ignores the manner in which society and the state have limited women's alternatives. Eliminating violence from trafficking and prostitution cannot be done as it is ingrained in prostitution. Moreover, while the very act of selling sexual services is a traumatic experience, it is also a violation of a woman's human rights. Therefore, this side argues that prostitution should be abolished and that the responsibility lies with men, who largely sustain the demand, and with society in general, to take a stance against women from being bought or sold.

The other side claims that there is violence and coercion in trafficking and does not view prostitution itself as exploitative. This side views the aforementioned analysis of social structures as 'forcing' women into prostitution as a moralization over women's choices. Instead of trying to establish whether women want to be involved in prostitution, the focus should be on assuring that human rights of women prostitutes are protected. That is, women prostitutes should have the right to freedom of movement, to freedom from violence and most importantly, labour rights. The argument goes further by saying if prostitution were to be given labour status in the sex industry, then national and international laws and mechanisms against slavery-like practices, forced labour

and sub-standard working conditions would also be brought to bear on trafficking. Providing prostitutes with *bona fide* labour status would not only empower women who work willingly in the field, it would also help those who are forced into prostitution. The Global Alliance against Trafficking in Women (GAATW) works to eradicate trafficking through such means as giving prostitutes labour status.

Both sides generally agree that the stigma attached to prostitutes throughout the world stems from the fact that they do not conform to the norms of female sexual behaviour, and therefore are considered 'bad women.' The way to counter this is to work towards breaking down the division of 'good' and 'bad' women, 'Madonnas' and 'whores,' as well as encouraging women's autonomy in order to define their own sexuality (UNFPA, 2002: 56-57). Doezama claims that the distinction between free and forced prostitution was developed through the prostitutes' rights movement to counter claims made by feminists and others that all prostitution is abusive (Doezama, 1998: 37). Later, these discussions were considered by international organizations, when women's trafficking as a human right was undertaken and the right of self-determination to work was spelled out:

Human trafficking and forced prostitution are the manifestations of violence against women and the rejection of these practices, which violate the rights to self-determination, must hold within itself the respect for the self-determination of adults who are voluntarily engaged in prostitution (GAATW/STV, 1994).

Finally, this brought forward two questions: Firstly, how had non-trafficked, forced labourers gotten themselves into this situation? One could argue that a legal interpretation of Clause No. 3 (a) (UN 2000) of the Protocol, "...any transportation, harbouring or receipt, etc. – for example the transportation of a worker from their place of sleep to the workplace or the receipt of a worker to exploit his or her forced labour or services..." could be considered as trafficking. Secondly, what good is the Trafficking Protocol if it seemingly makes these distinctions between forced labourers simply on the basis of elements of movements, harbouring, etc.? According to Lazaridis, "*The distinction made between 'trafficking in women' and 'forced labour and slave-like practices' offers the possibility to differentiate between the act of recruitment and/or transportation for work/services and the actual work (and working conditions)*" (Lazaridis, 2001: 72). This renders distinctions utterly problematic when trying to

consider policy interventions to prevent either trafficking or forced labour or services.

The historical debate shows us that the trafficking of women is a multi-tiered problem. From the aspect of human trafficking, the status of women trafficking is not discussed independently from the politics of gender discrimination and exploitation.

Any theory of politics or economics separately cannot hope to explain or understand the interstices of human interaction. The trafficking in women is a perversion of the interaction of politics and economics and it proves globalization to be a process by which humans may be considered commodities in the most base and demoralizing way (Bertone, 2000: 6).

Anti-Trafficking Actions in Turkey

General Background

Firstly, it must be mentioned that Turkey, a signatory of the Geneva Convention of 1951, introduced a geographical and time limitation within an institutional and legal framework, which undertook to grant asylum only to those fleeing persecution in Europe as a result of events prior to 1951. When Turkey acceded to the Geneva Convention's Additional Protocol on the Status of Refugees in 1967, it dropped the time limitation but maintained the geographical reservation. This reservation has been a key feature of the country's asylum policy and practice (Kirişçi 2001:13-14). Thus, Turkey granted asylum only to persons fleeing persecution under the post-communist regimes from Eastern Europe and the former Soviet Union, under the assumption that it would serve mainly as a transit station for such refugees. While the number of asylum seekers and refugees in Turkey, which were restricted to Eastern European cases, was not very high until the 1980's, their movements were relatively sporadic. New clauses dealing directly with the issues of combating irregular migration and trafficking and human smuggling were added to the Turkish Penal Code in August, 2002. The absence of a specific legal basis has been a source of frustration for Turkish authorities in their fight against irregular migration and related illicit activities. The need to at least amend certain relevant texts to include appropriate references is both evident and urgent. Thus, it is proposed to introduce amendments to three major laws: (a) the Aliens Law, (b) the Passport Law and (c) the Penal Code (İçduygu, 2003: 20).

In examining the social and academic dimensions, it can be said that the first report in this area was written by the late-Türkan Saylan, who was the former Director of the Leprosy Hospital and a professor at Istanbul University's Faculty of Medicine. The report was entitled 'The Prevention of the Causes of Traffic in Women and Forced Prostitution: Approaches and Actions'. In her report, Saylan examined prostitution locations in various cultures. Following that, a case study regarding prostitution and the trafficking of women, as well as a small amount of collected data was included. The main approach of the issue raised by Saylan was that prostitutes must have labour rights because prostitution is a legal job, and also that the problem of women trafficking is different from 'voluntary' or 'forced prostitution' (Saylan, 1991: 20-21). After the UN's Convention against Trans-national Organized Crime was adopted by the General Assembly in November, 2000, these kinds of reports grew in number (e.g. İçduygu, 2003; Kirişçi, 2001; Erder and Kaska, 2003). In these reports, the problems of trafficking, smuggling and illegal migration were examined in all aspects, whereas the ways of resolving these issues were also discussed.

On the other hand, media attention was directed mostly at the 'Natashas' in the Black Sea region of Turkey in the early 1990s. The term 'Natasha' was even used to refer to all women from ex-Soviet countries, whereas their involvement in prostitution was provided wide coverage in the media (Erder and Kaska 2003: 28). However, subsequent to the protocol agreement pertaining to the provision of shelter, legal, psychological and medical consultancy to victims of human trafficking, which was signed by the Ministry of Interior and the Human Resources Development Foundation on September 4th 2003, numerous Turkish journalists have become fully aware and have shown sensitivity to this humanitarian issue. A small step would be sufficient to activate this group, whereas modest initiatives can foster positive action and policies; even present research has been instrumental in stimulating initiatives such as the 'Blue Line' service, created by the Eminönü Municipality (Erder and Kaska, 2003: 77). To provide effective means with which to address the various forms of deception used and to protect the women involved, it is recommended to implement a comprehensive, integrated program involving several governmental bodies. The creation and activities of a 'National Task Force to Combat Human Trafficking' is a case in focus.

The Study

The process of the Project (2005) needs to be described, before discussing the main topic of this study. Two conferences entitled Trafficking in Women: a Major

Human Rights Violation was organized within the scope of this Project (2005) in Istanbul and Trabzon. Also, an NGO-network was established, and a small survey was conducted through in-depth interviews in order to gain information about opinions and information levels of relevant individuals and NGOs. This survey collected data through qualitative research and interviews. Due to time constraints, these in-depth interviews were not held face-to-face but were submitted electronically. This method revealed less-than expected results, with only 32 in-depth surveys returned. The first set of interviews was conducted to a group of seven non-Turkish academics and foreign staff working in international NGOs. The second set of interviews was conducted to a group of nine Turkish NGOs representatives, the third set of interviews was conducted to eight individuals who attended our conferences, whereas the fourth and final set of interviews was conducted to eight civil servants whose work in governmental departments such as the police, the bar associations and the municipalities.

In analyzing how the issue of women trafficking is perceived, the relationship between this perception, the sex workers in the project's data and the speeches of two conferences was examined. Feminist group research studies that are conducted in Turkey provide us with more information about the problems of women in social, political and economic life. Trafficking in women is a multi-faceted issue entwined in these three areas. In the aforementioned Project (2005), the most important question of the in-depth interviews was; perception and awareness of the relevant NGOs, lawyers and civil servants. The dramatic result of the mentioned question showed a remarkable lack of awareness regarding trafficking in women. Moreover, we understand that relevant individuals such as lawyers, security employees, etc. do not have enough information about this issue. UNHCR is the only NGO that has any notable level of information regarding Turkey's status. UNHCR-Turkey closely follows developments within the legal framework and government activities in the field. Since late 2003, UNHCR-Turkey has integrated human trafficking within its operational refugee protection activities and capacity-building efforts directed at external partners. The Sub-Group on Trafficking aims at increasing co-operation and co-ordination among GCT member agencies.

Another crucial question posed in the survey asked why the trafficking of women was not perceived any differently from sex workers. Attitudes regarding this matter were expressed mainly by feminist NGOs as to the perception of women in society still as a matter of 'honour,' and by male government authorities who have a dominantly conservative attitude. Hence, there is a parallel struggle in combating women trafficking and combating the perception of women in Turkey. They added that:

This issue's other face is violence committed against women. In this case, everybody including government authorities and lawmakers must be educated. Moreover, many women hold the common belief that current efforts are insufficient to combat women trafficking. Firstly, we're not conscious, we're afraid to fight against the problem of 'virginity' or 'decency of women'. Moreover, we don't know how to fight, and don't know who to fight and when to fight back, we find the state forces against us (in-depth interview with Mor Çatı and Amargi NGO representatives, 2005).

Prof. Dr. Sema Erder in her speech, which she delivered in the previously mentioned Conference, referred to prostitution as a taboo and she added that "people think of the existence of prostitution as something not bad, but discussing it is bad. However if the problem cannot be discussed, then no solutions can be produced". Regarding the other dimension of this issue, Sema Erder said:

There is no serious research about the prostitution industry, whereas the academic approach to this problem does not exist. Indeed, as we know, children and women are adversely affected by poverty throughout the world. In this case, women had to take on the burden of poverty and the wholesale regime collapse in Eastern Europe. What do these women do? They work or trade everywhere and some of them become sex workers (Erder, 2002/2003:17-20).

Bonnie Miller provided a similar example from Greek society during the Istanbul Conference of the Project (2005):

I found this out the hard way from my experiences in Greece. I thought that if we launched campaigns to inform clients that these victims were forced into the sex trade and were not voluntary prostitutes, we could stop clients from using the women because they would not want to have sex with slaves. But I was wrong. Research by Grigoris Lazos and his team showed us that most clients know that the women are slaves and don't care. Furthermore, their wives are often in denial and still prefer that if their husbands choose to have sex outside of marriage, it would be more discreet with an anonymous foreigner rather than with

someone in the community who could cause embarrassment to the family (Miller, 2005: 156).

Yet, the lawyers also think that we must especially try to change the civil society perception of this issue as they think that the public always perceives this problem as 'prostitution.' The assessment of the views of the women lawyers of Trabzon's bar association regarding the trafficking in women is very important, since Trabzon is a border city; Trabzon has important experiences concerning this problem. Suiçmez (2005: 116-118) stated:

The prostitution industry, which was initiated by voluntary individuals, had, of course, undergone a transformation. After groups would arrive in Turkey, fake marriages would be arranged for the purpose of gaining Turkish citizenship and a work permit. Made in exchange for money, these marriages were followed by a series of divorces. Over time, this 'marriage for citizenship' had become a profitable industry in itself. After a while, forced prostitution became a reality. During those periods, the pressure and the coercion endured by these women manifested itself legally in the form of hotel room suicides (Suiçmez, 2005: 116-118).

Concerning the human rights of prostitutes Suiçmez added:

Prior to this period, nobody ever paid any attention to the violation of human rights of women employed in the sex industry. The women in Trabzon were never identified as 'victims,' but in every criminal proceeding they were the accused and had to stand trial. Instead of examining the drama of these women being forced into prostitution, the local women evaluated them as a group to fight and even to compete against. Perhaps there was no choice for our women due to economic and cultural reasons. Men had really married these women in the region and they kept them in their homes as mistresses...

The primary cultural reason:

Having already accepted their men who migrated to other cities or countries due to economic reasons, our women now had to face the truth and live the cruel reality of being with other women...

Despite everything, citizens ignore them and daily life continues in a hypocritical way. However, some married women go to the police station and call their husband's family from there to declare this 'criminal' situation. This is a very typical action for the people of Trabzon, because the husband's family perceive this as a matter of honour and they end up disowning their married sons. Thus, the lawyers said that we must explain trafficking of women as a violation of human rights, and they challenge the women's inferior status using feminist approaches.

During the conference, only two speakers mentioned the problem of prostitution being unable to be separated from the trafficking of women; their talks are related to the conference session entitled Law and Security. Aysel Önen, of the International Federation of Women Lawyers said:

On the other hand, it is wrong to evaluate human trafficking on the basis of individual, voluntary prostitution. Although intervention and encouragement for prostitution is considered as a crime, sex workers are sent for medical examination and the act of prostitution is not evaluated as crime. Foreigners are not allowed to engage in prostitution and are deported in such cases (Önen, 2005: 49).

Another statement was from Muhtar Çokar, from Human Resources Development Foundation he suggested:

In the last year, some legal amendments have been made with the 202/b Clause of the old Turkish Penal Code and the 80th and 227th Clauses of the new Turkish Penal Code. The loophole of Clause 201/b was that the issues of freedom of labour and sexual exploitation were not mentioned. The inconvenience caused by this clause was that victims in prostitution were identified as 'sex workers' and duly deported (Çokar, 2005: 10-111).

Meanwhile, the relevant ministries and international agencies have discussed this problem from the aspect of 'victim' and 'criminal.' (Kahraman, 2005: 102-104; Ögdü 2005: 93-95; Hacıfendioğlu, 2005: 87-89; Polat, 2005: 126-127). Moreover, this problem was not discussed as the rights of sex workers but explained only in terms of how 'victims' are rehabilitated back into society and regain their personalities. As Doezama (2000: 47) said regarding the myth of white slavery: as a woman's body belongs to a family or a community it must be

'innocent,' whereas the campaign of anti-trafficking in women in Turkey has also benefited from this myth, "these women must have escaped from the wrong conditions."

Therefore, to understand the problem of anti-trafficking in Turkey, all the dimensions of the male-dominant view must be observed in detail. In particular, the part which disappears in the fabric of our society must be revealed, whereas this struggle can be supported by mass media mediums. I suppose that we encounter approximately the same problems other countries face, as media sensitivity is seen to be rising because this issue is regarded as a problem of 'modern slavery' (Doezama, 2000: 24-50; Miller, 2005: 156-157; Günçikan, 2005). My impression of how the Turkish media covers this issue is that it was regarded from the point of view of a tempting presentation of a woman's body in the early 1990s. In other words, media attention was mostly concentrated on 'Natasha' in the Black Sea region of Turkey. Unfortunately, because of this all foreign women were negatively affected..

Although cases of trafficking were already reported in the mid-1990s, it became an important news item only after 1999 when the fight against the infiltration of foreign prostitutes began to be recognized as an important public issue and to be treated as such by security forces. Unsurprisingly, in 'ordinary' prostitution cases, most of the news focused on deportation and venereal disease statistics, as the media obtained the news directly from the Police Department's Vice Squad, which was mainly interested in these two issues. Significantly, Prof. Dr. Sema Erder and Dr. Selmin Kaska's research (2005) showed that, although such media reports dwelled on irregular migration and prostitution, generally they rarely reported on the deception, poor working conditions and other hardships suffered by the women involved. While there is total apathy for the women as the role of 'victim' rather than 'criminal,' there is no sense of responsibility to raise public awareness on this issue.

On the contrary, some journalists in the Turkish media are sensitive to the humanitarian issues involved. Examples include the journalist, Fügen Yıldırım, who wrote the work, *The Other Face of Prostitution* (Fahişeliğin Öbür Yüzü), published by Siyahbeyaz, Metis, 2001, Istanbul. It includes reports that she collected; she also added some studies on prostitution. Other journalists, Berat Günçikan and Özgür Erbaş prepared an article in the February 27th, 2005 issue of Cumhuriyet entitled, 'The Modern Slaves' (Modern Köleler). Thus, our hope is for the media to regard this matter as degrading and for the media to convey it not as a tempting sexual matter, but rather as a crime against humanity. The media can also commit itself to some sensitive actions by promoting public awareness of trafficking in women as a major human rights violation.

Conclusion

Complex economic, social and cultural conditions, such as globalization, employment, trade, and migration policies, humanitarian crises, regional conflicts, environmental disasters, gender and ethnic discrimination as well as a lack of child-related safety net systems all increase vulnerabilities and fuel the business of human trafficking. The most commonly-identified impetus factors are poverty and unemployment in the countries of origin mostly as a consequence of social reforms, the disappearance of public-sector employment, and the decline of industries and agriculture in many emerging market countries. Along with gender inequality and discrimination, as well as the tolerance of violence against women, these factors push women to migrate, both in countries of origin and destination.

The other argument is the concept of 'modern slavery' which deals with the problem of trafficking in women like the aforementioned Project (2005). The critics of human trafficking and migrant workers have rallied around the concept of 'modern slavery' within the scope of new exploitation politics of capitalism (Bales, 2002). Although this conceptual framework opens up a new horizon, it cannot exactly convey the situation of women in the sex industry. Moreover, while this concept limits the trafficking of women as forced prostitution, it reproduces conservative social perceptions regarding the sex worker as well.

While we consider the main debate of this problem (Gülçür and İlkaracan 2002:412; Doezama 1998: 37-38), we understand that the issue of 'voluntary' or 'forced' prostitution does not change the focus of the problems which are major human rights violations, harassment and job loss. Hence, research conducted in order to better understand the experiences of these women who are workers and migrants is considered crucial.

To understand the reality of trafficked women we need to look at five factors at least through which their situation is determined. These factors are: a) their position as women who migrate from one country to the other, regulated by migration laws; b) their position as women who migrate for work, regulated by policies and laws dealing with migrant workers; c) their position as women who work or worked in prostitution, regulated by prostitution laws; d) their position as victim of (internationally organized) crime, regulated by criminal policies on trafficking; and e) their position as women in their home countries and in the receiving countries, which is reflected in the first four areas.

Existing policies to combat trafficking mainly are built on prostitution and migration laws (Wijers, 1998: 70).

Data gathered from speeches at the conference as well as in-depth interviews shows that studies were only carried out by governmental departments and international associates, whereas some NGO's have considered this issue within a regulatory framework. From the majority of these interviews, women are still perceived as mere 'victims' that need to be rescued from women trafficking. Moreover, it is observed that in order for a proper intervention to be carried out in this social struggle, there needs to be more wide-ranging studies conducted. Again, when this issue has been reported in the media, which hold the power of the public sphere, many segments of society have reacted differently. These reactions can tell us many things; therefore it is obvious that no problem can be solved through mere changes in the penal code or through official prevention.

Moreover, books and articles written on the subject of international human trafficking must be translated into Turkish in order for us in Turkey to better understand the sex worker, the perception of slavery and the campaign against the problem from an international aspect. Thus, while there have been plenty of theoretical debates, it is the practical intervention process that needs to bolster and reinforce the theoretical ground covered.

ACRONYMS

ADF	Anatolian Development Foundation
EU	European Union
GAATW	The Global Alliance Against Trafficking in Women
ILO	International Labour Organization
IOM	International Organization for Migration
UN	United Nations
UNHCR	United Nations High Commissioner for Refugees
UNHCROIA	United Nations High Commissioner for Refugees Office in Ankara

Notes

¹ 'Raising Public Awareness about Woman Trafficking in Turkey: Anti-Trafficking For a and Creation of a Civil Society Network' which is being implemented in Turkey by Médecins du Monde – Greece in partnership with the International Blue Crescent Relief and Development Foundation - Turkey, and

funded by the Representation of the European Commission to Turkey, under the Turkish – Greek Civic Dialogue Micro-Project Program; February-May, 2005.

² 'Raising Public Awareness about Woman Trafficking in Turkey: Anti-Trafficking For a and Creation of a Civil Society Network' which is being implemented in Turkey by Médecins du Monde – Greece in partnership with the International Blue Crescent Relief and Development Foundation - Turkey, and funded by the Representation of the European Commission to Turkey, under the Turkish – Greek Civic Dialogue Micro-Project Program; February-May, 2005.

References

- Bales K. (2002). *Kullanılıp Atılanlar. Küresel Ekonomide Yeni Kölelik*. (Çeviren: Ögünç P.) İstanbul: Çitlembik Yayıncılık.
- Bertone A. M. (2000). Sexual Trafficking in Women: International Political Economy and the Politics of Sex. *Gender Issues*, 18(1): 5-22.
- Çokar M. (2005). Project Report. In European Commission, *Trafficking in Women: A Major Human Rights Violation*. İstanbul: Beyaz Gemi: 110-111.
- Dağzen K. (2005). Project Report, In European Commission, *Trafficking in Women: A Major Human Rights Violation*. İstanbul: Beyaz Gemi: 100-101.
- Doezama J. (1998). Forced to Choose Beyond the Voluntary Versus Forced Prostitution Dichotomy. In Kamala K. and Doezama J. (Eds.), *Global Sex Workers*. New York: Routledge: 34-49.
- Doezama J. (2000). Loose Women or Lost Women: The Re-emergence of the Myth of White Slavery in Contemporary Discourses of Trafficking in Women. *Gender Issues*, 18(1): 24-50.
- Erder S. (2002/2003). Combating of Trafficking in Humans. Presented in Panels of Combating of Trafficking in Humans; İstanbul: General Directorate on the Status and Problems of Women and UNFPA.
- Erder S., and Kaska S. (2003). *Irregular Migration and Trafficking in Women: The Case of Turkey*. Geneva: International Organization for Migration (IOM).
- GAATW/STV (1998). A Proposal to Replace the Convention for the Suppression of the Traffic in Persons and of the Exploitation of the Prostitution of Others. In

- Kempadoo K., and Doezama J. (Eds.), *Global Sex Workers*. New York: Routledge: 34-49.
- Günçikan B., and Erbaş Ö. (2005). The Modern Slaves (Modern Köleler). *Cumhuriyet Newspaper*, 27 February 2005.
- Hacıfendioglu E. (2005). Project Report. In European Commission, *Trafficking in Women: A Major Human Rights Violation*, Istanbul: Beyaz Gemi: 84-86.
- İçduygu A. (2003). *Irregular Migration in Turkey*. IOM Migration Research Series, 12. Geneva: Research and Publication Division.
- İlkkaracan P., and Gülçür L. (2002). The 'Natasha' Experience : Migrant Sex Workers from the Former Soviet Union and Eastern Europe in Turkey. *Women Studies International Forum*, 25 (4): 411-424.
- Kayhan A. (2005). Project Report. In European Commission, *Trafficking in Women: A Major Human Rights Violation*, Istanbul: Beyaz Gemi:10-22.
- Kirişçi K. (2001). Justice and Home Affairs, *Issues in Turkish-EU Relations*. Istanbul: Tesev Publications.
- Lazaridis G. (2001). Trafficking and Prostitution: The growing exploitation of migrant women in Greece. *The European Journal of Women's Studies*, 8(1): 67-102.
- Miller B. (2005). Trafficking and the Media. In European Commission, *Trafficking in Women: A Major Human Rights Violation*. Istanbul: Beyaz Gemi:156-170.
- Öğdü M. (2005). Project Report. In European Commission, *Trafficking in Women: A Major Human Rights Violation*, Istanbul: Beyaz Gemi:90-92.
- Plakantonaki A. (2005). Project Report. In European Commission, *Trafficking in Women: A Major Human Rights Violation*, Istanbul: Beyaz Gemi: 4-6.
- Polat S. (2005). Project Report. In European Commission, *Trafficking in Women: A Major Human Rights Violation*, Istanbul: Beyaz Gemi:126-127.

- Saylan T. (1991). Prevention of the Causes of Traffic in Women and Forced Prostitution: Approaches and Actions. In Seminar on action against traffic in women and forced prostitution as violations of human rights and human dignity, Council of Europe, Strasbourg, 25-27 September 1991.
- Suiçmez S. (2005). Project Report. In European Commission, *Trafficking in Women: A Major Human Rights Violation*, Istanbul: Beyaz Gemi: 116-118.
- Report of Expert Group on Trafficking in Human Being, European Commission, Directorate-General Justice, Freedom and Security, Brussels, 22 December 2004.
- United Nations (2000). Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, Especially Women and Children, Supplementing the United Nations Convention Against Transnational Organized Crime, Art.3.
- UNFPA (2002). Report of Consultative Meeting on Trafficking in Women and Children, supported by UNFPA (United Nation Popular Found) and FNUAP (Fonds des Nations Unies pour la population) Bratislava, Slovakia, 2-4 October 2002
- Wijers M. (1998). Women, Labour, and Migration: The Position of Trafficked Women and Strategies for Support. In Kempadoo K. and Doezama J.(Eds.), *Global Sex Workers*. New York: Routledge: 69-78.
- Yıldırım F. (2001). *Fahişeliğin Öbür Yüzü*. Istanbul: Siyahbeyaz, Metis.

Türkiye'de Kadın Ticareti'ne Yönelik Toplumsal Bilinç Sorunu

Öz

Türkiye'de kadın ticareti ile ilgili 2000 yılında imzalanan Birleşmiş Milletler sözleşmesi ve ek protokolü doğrultusunda başlayan uyarılama çalışmaları ışığında akademik çalışmalarda bir artış olmuştur. Ancak, Türkiye'nin bu sorunu kendi kendine saptayıp çözmeye yönelik pek fazla araştırma yapılmadığı, ve akademik çevrelerde ise bu konuyu toplumsal açıdan, tüm boyutlarıyla inceleyen çalışmaların azlığı dikkat çekmektedir. Kadın ticareti konusundaki çalışmalar, şimdiye kadar sözleşmelere uyum açısından değerlendirilerek, hızla çözüm yolları bulmak amacıyla, özellikle ilgili devlet kurumlarıyla birkaç uluslararası ve ulusal sivil toplum kuruluşlarının birlikte yürüttüğü çalışmalardır. Ancak bu çalışmalarda da hemen göze çarpan, sivil; toplumsal alana dair bir ayağın bulunmamasıdır. Konunun yasalar ve uluslararası sözleşmeler açısından araştırılması ve bu konuda yapılan tartışmalar ve uygulamalar bir üst başlık oluşturmaktadır ancak toplumsal alanda bu konuya bakışın değişmesi bu değişimlerin kalıcı çözümlere dönüşmesi de en az yasalar ve uluslararası sözleşmeler kadar üzerinde önemle durulması gereken bir başlık oluşturmaktadır.

Bu çalışmada, seks işçiliğinde "zorla" ya da "isteyerek" fahişelik yapma tartışması ve konuyla ilgili sivil toplum örgüt temsilciler, avukat ve devlet görevlilerinin algı ve farkındalık düzeylerinin Türkiye'deki kadın ticareti çalışmalarına nasıl yansıdığı tartışılmaktadır. Bu tartışma, 2005 yılında, Uluslararası Mavi Hilal İnsani Yardımlaşma ve Kalkınma Vakfı'nın Medicines du Monde Yunanistan ile birlikte yaptığı 'Raising Public Awareness about Woman Trafficking in Turkey: Anti-Trafficking for a and Creation of a Civil Society Network' başlıklı projenin alan çalışmasından elde edilen verilerin analizi ile sınırlı olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kadın Ticareti, Kadın ticareti tarihi, "Nataşa", Türkiye'de kadın ticareti

Eser Tanıtımları/ Book Reviews

Memduh Şevket Esendal (1983). *Vassaf Bey*, 1. Basım. İstanbul: Bilgi Yayınevi. (252 sayfa) ISBN: 9789754947441

Memduh Şevket Esendal (1988). *Miras*, 1.Basım. İstanbul: Bilgi Yayınevi. (248 sayfa) ISBN: 9789754940251

Memduh Şevket Esendal (2005). *Ayaşlı ile Kiracıları*, 14. Basım. İstanbul: Bilgi Yayınevi. (254 sayfa) ISBN: 9789754940510

Memduh Şevket Esendal'ın Romanlarında Kadınlar

Türk edebiyatının önemli isimlerinden olan Memduh Şevket Esendal, üç roman ve çok sayıda öykü yazmıştır. Canlı ve içten anlatımıyla, yaşamın içinden seçtiği konularıyla, olaylara ve insana bakışıyla Türk edebiyatında özel bir yere sahiptir. Memduh Şevket Esendal'ı Türkiye'de modern öykünün kurucusu sayan, Ömer Seyfettin öykücülüğünün karşısında yenilikçi bulunduğunu ifade eden Selim İleri, onu sürekli bir arayış içinde olan bir yazar olarak tanımlar. Esendal'ın toplumsal yaşayışımızdaki aksamaları, gelişen ekonomik düzendeki tutarsızlıkların aile yaşamına etkilerini, sınıf atlama çabasındaki insanların değişen kimliklerini inanılmaz bir ustalıklarla yansıttığını, çürüten, kokuşan değerleri kavrayıp gözlemcilik yoluyla okuruna anlattığını belirtir¹. İnsanların büyük aileler hâlinde konaklarda yaşadığı dönemlerden çekirdek aileye hatta bireylerin tek başına yaşadıkları otel veya pansiyonlara uzanan serüvenlerini, toplumsal dayanışmadan yalnızlığa doğru giden insanı ele alan roman ve öyküleriyle Esendal, Türk edebiyatında yenidir. Esendal, roman ve öykülerinde Osmanlı Devletinin çöküşünden genç Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuna geçen sürede Türk toplum yaşamında görülen sosyal değişimin bir panoramasını çizer. Miras adlı romanıyla Osmanlı'nın son dönemlerinde yaşamış büyük ve zengin bir ailede para yüzünden doğan kavgaların dargınlıklarının anlatımının yanı sıra o günün toplum yaşayışına; değer yargılarına ve Türk kadınının bu toplum içindeki konumuna değinilir. Ayaşlı ile Kiracıları'nda Cumhuriyet'in ilk yıllarının bir panoraması sunulur. Vassaf Bey'de ise tek amacı evlenip bir yuva kurmak olan bir genç kız ve bu dileğine kavuşması çerçevesinde evlilik kurumunun bir değerlendirmesi yapılır. Büyük ve hızlı bir değişim yaşayan Türk toplumunun yaşam tarzındaki değişim, bütün kesimlerde ve tüm bireylerde

kendini gösterir. II. Meşrutiyet (1908) öncesinden, Cumhuriyet'in ilanından (1923) sonrasına değin yaşanan zaman içinde Türk insanı değişmiş; değer yargıları, yaşamı algılayışı ve topluma bakışıyla farklılaşmıştır. Bu farklılığı kendine özgü üslubuyla gündeme getiren Esendal, romanlarında yarattığı kurmaca dünya içinde, yok olan güzellikler ile çürüyen toplumu bir arada verir. Toplumun yaşayışının, değer yargılarının, ekonomik dengelerin değişmesi, kadının toplumsal yapı içindeki yerinde de değişikliklere yol açmıştır. Esendal'ın romanları, bu değişim karşısında kadının durumunu, karşılaştığı güçlükleri, kırmaya çalıştığı zincirleri, kurmaya uğraştığı yeni yaşam biçimini yansıtmaktadır. Bu makale ile 1908 öncesi-1930'lar arası dönemdeki Türk toplum yaşamı içinde kadınının değişen, yenileşen yüzünün, sorunlarının, yalnızlığının Esendal'ın Miras, Ayaşlı ile Kiracıları ve Vassaf Bey adlı romanlarında nasıl ele alındığı konusu üzerinde durulacaktır.

Esendal'ın roman ve öykülerinin geniş şahıs kadrosu içinde kadınların sayıca erkeklere bir üstünlüğü var gibi görünmektedir. Miras adlı romanda kadınlar erkeklerden daha çoktur. Bunda yazarın mekan olarak konak ve yalıları; zaman olarak II. Meşrutiyet öncesini; muhit olarak ise zengin Osmanlı ailelerini seçmiş olmasının payı büyüktür. Çünkü eserde hemen her konakta; aile büyükleri, evlatlar, gelinler ve damatlar birlikte yaşamakta buna bir de dadı, bacı, besleme gibi evin işlerini gören diğer kadınlar eklenmektedir. Yazarın romanlarında çizdiği tipler eğitimleri, sosyal yaşam ve aile içindeki durumları açısından incelendiğinde Türk kadınının çok kısa bir tarihsel dönem içinde çok ciddi bir değişim yaşadığı görülür. Bu değişim öncelikle kadının eğitimi noktasında gerçekleşir. Kadının eğitimine bağlı olarak sosyal yaşam içindeki durumunda ve konumunda da ciddi değişimler yaşanır. Tüm bu değişimi Memduh Şevket Esendal'ın romanlarında gözlemlemek mümkündür. Memduh Şevket'in yazdığı üç roman, kronolojik olarak değerlendirildiğinde Miras'tan Vassaf Bey'e giden çizgide kadının eğitimi, kimliği, konumu ve geçirdiği değişim rahatlıkla görülebilmektedir. Türk kadının yaklaşık bir elli yıllık dönemdeki sorunları, toplum yaşamındaki yeri Memduh Şevket'in romanlarında öncelikli olarak ele aldığı bir mesele değildir. Ancak yazar, 1908 öncesi ile 1930'ların Türk toplum yaşamının panoramasını çizerken, Türk kadının durumu ve kimliği noktasında da bilgi vermektedir. Bu çalışmada buradan hareketle Memduh Şevket Esendal'ın romanlarında kadının nasıl yer aldığı saptanmaya çalışılmıştır.

Eğitim durumu açısından kadın

Üzerinde önemle durulması gereken bir konu olan kadının eğitim ve öğretim görmesinin gerekliliği, genelde pek çok yazarın bir şekilde gündeme getirdiği bir

sorundur. Memduh Şevket Esendal'ın romanlarında yazarın asıl amacı bu konuyu tartışmak, dikkatlere sunmak değildir. Ancak romanlara bakıldığında bu konuya az çok değinildiği de görülür. Yazarın ilk romanı olan Miras'ın şahıs kadrosunu oluşturan kadınlar- konaklarda büyümelerine karşın- genellikle eğitim ve öğretimden yoksundurlar. Bu romanda yer alan çok sayıdaki kadın arasında pek azının okuma yazması vardır. Fitnat Hanım'ın kızı Mesrure Hanım, biraz gazete okuyabilmekte; torunu Nermiye ise okuyup yazmakta, matmazel ile Fransızca konuşmakta ve piyano çalmaktadır. Fitnat Hanım'ın eşi Enver Bey, kızlarının okuyup yazmasını istemişse de kızları bu konuda yetersiz kalmış, Mesrure Hanım'ın çok az okuyabilmesine karşın Müeddep Hanım okuma yazma öğrenmede başarısız olmuştur (136). Romanda okuma yazma bilen bir genç kız daha vardır o da Atiye Hanım'ın torunu Salime'dir. Küçük yaşta annesiz kalan Salime'nin okula gidişinin temelinde yatan neden iyi eğitim alması, kültürlü bir kız olarak yetiştirilmek istenmesi değil, ona bakacak kimsenin bulunmayışıdır. Ancak romanda Salime'den söz edilirken "İtiraf etmelidir ki bu mekteplerde; bu dadılar elinde kendi yaşında bulunacak kızlar için muzır bir şey öğrenmemiştii" denilmektedir (102). Bir genç kız için okulun zararlı şeyler öğrenilebilecek bir yer olarak düşünülmesi ilginç olduğu kadar devrinin anlayışını yansıtırma noktasında da dikkate değer niteliktedir. Miras'ta evin hanımları, genç kızları gibi halayıklar ve dadılar da okuma yazma bilmemektedir.

Miras'tan farklı olarak yazarın ikinci romanı olan Ayaşlı ile Kiracıları'nda kadınların hemen hepsi okuryazardır, çok büyük bir bölümü ise belli bir düzeyde eğitim almıştır. Ancak bu romanda da Miras'ta olduğu gibi kadınların ve kız çocuklarının eğitim alması gerektiği ve bu konunun önemi gündeme getirilmez. Burada üzerinde durulması gereken nokta, Ayaşlı ile Kiracıları romanında olay örgüsünün geçtiği zaman dilimidir. Miras, olay örgüsü olarak Cumhuriyet'in ilanından önceki bir zaman dilimini esas alırken, Ayaşlı ile Kiracıları'nda zaman, Cumhuriyet'in ilk yıllarıdır. Kadının konaktan apartmana, geniş ve kalabalık aile yaşamından çekirdek aileye geçişinde eğitimi konusunda bir öncekine göre bir iyileşme, gelişme olur. Kadının eğitimi konusunda asıl büyük değişim, son roman olan Vassaf Bey'de görülür.

Vassaf Bey'in şahıs kadrosunu oluşturan kadınların hemen hepsi bir eğitim kurumuna gitmiş, hatta bazıları yüksek öğrenim yapmışlardır. Sözgelimi Neriman hukuk eğitimi almıştır ve hâkimlik mesleğini yapmaktadır. Ne var ki Neriman, babasının zorlaması ile okumuş, yine aynı şekilde istemediği hâlde hâkim olmuştur. Bu mesleği de her an bırakmaya hazırdır (16). Miras'tan Vassaf Bey'e uzanan çizgide kadınların eğitim durumlarının gittikçe iyileştiği eğitim almış kadın sayısının arttığı görülür. Memduh Şevket Esendal'ın roman sanatında "gözlem" önemli bir öğedir. Yazar, toplumu ve insanı gözlemler ve

gözlemlerini tarafsız olarak aktarmaya çalışır. Yazarın “kadın ve eğitim” konusunda sanatçının topluma yön vermesi görevine uygun olarak okuru bilinçlendirmeye yönelik bir tavır içinde olmadığı görülür. O, toplumu izler ve gördüğünü yansıtır. Onun romanlarında ister belirli bir eğitim almış, isterse almamış olsun kadınların hemen ilk ve belki de tek hedefinin iyi bir eş bulup evinin kadını olmak istemeleri bundan kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla Memduh Şevket’in romanlarındaki kadınlar her şeyden önce “ev kadını” kimlikleriyle vardır ve yaşama bakış açısı noktasında ortaklıklar gösterirler. Memduh Şevket Esendal’ın eserleri üzerine ayrıntılı bir çalışma yapmış olan İsmail Çetişli, Memduh Şevket Esendal-İnsan ve Eser adlı kitabında yazarın öykü ve romanlarında çizdiği ev kadını tipini -haklı olarak- iki gruba ayırır. Bunlardan olumlu ev kadını tipi; evliliğinde ve kuracağı ailede toplumun değer yargıları çerçevesinde şekillenmiş bir aile tipini temel alır. Huzur ve sevginin hakim olduğu bu ailede, kanaatkârlık, ekmeğini alınının teriyle kazanma, doğruluk, çalışkanlık, vatanseverlik esastır. Erkek de evin reisidir. Olumlu ev kadını tipi iradeli, bilgili, duygudan çok akıl ve mantık yönü ağır basan, evine ve eşine bağlı bir kadındır. Olumsuz ev kadını tipi ise diğerinden son derece faklıdır; şımarıklık, sonradan görmüşlük, yozlaşmışlık, gösteriş budalalığı, moda düşkünlüğü ve ihanet nitelikleriyle öne çıkar².

Cinsel kimlik problemi ve şiddet karşısında kadın

Cinsel kimlik karmaşası ve şiddet, birey olarak kadının toplum yaşamı içinde yüz yüze geldiği önemli sorunlardır. Memduh Şevket Esendal’ın bu konulardaki yaklaşımı da tıpkı kadının eğitimi konusunda olduğu gibi öncelikle gözlemlerini aktarmak şeklindedir.

Sıra dışı ilişkileri, aldatan ve aldatılan kadınları ile Miras, kadının cinsel kimliği noktasında ilginç bir romandır. Romanda olay örgüsü içinde önemli işlevi olan, cinsel yönelim açısından farklılar taşıyan birkaç kadın bulunmaktadır. Bunlardan ilki ve en önemli işleve sahip olanı, Atiye Hanım’dır. Atiye Hanım, genç kızlık döneminde serbest davranışları ile ailesinin endişe duymasına neden olur (72,73). Evlenir, ancak düğünün ertesi günü, kocasını beğenmediğini, eve geri dönmek istediğini ailesine bildirir. Ailesinin bu konuda -nikahta keramet olduğu, bu nedenle de durumun düzeleceği varsayımıyla- ona destek çıkmaması üzerine eşinin evini terk edip Turra adında hamamcı bir kadının evine sığınır. Oradan ailesinin yanına tekrar döner. Turra, sıra dışı cinsel yaşamıyla tanınmış bir kadındır (74). Atiye Hanım ailesi tarafından ikinci kez evlendirilir. Atiye Hanım’ın ikinci eşi ikbal sahibi, zeki ama sefih bir adamdır (75). Atiye Hanım,

eşiyile aynı evde ama biri haremde, diğeri selamda iki farklı ve sefih hayat sürerler. Romanda bu konuyla ilgili olarak şöyle denilmektedir:

Selamlıkta mollanın, haremde hanımların zevkleri yolundaydı. Kimse kimseyi rahatsız etmiyordu. Molla, bazı teklifsiz dostları yanında bu hali işaret ederek 'Ben haremde el çektim, hanım da selamlık halkına tasalluttan vazgeçti. hoşça geçiniyoruz' diyor ve Turra'dan bahsolundukta 'Dâinizin yerimi ısıtır' diye eğleniyordu (76).

Atiye Hanım Turra'nın ölümünden sonra Fahriye adında başka bir kadın ile arkadaşlık eder. Fahriye'yi ve Fahriye ile aynı evde kalan Aliye ile Zekiye'yi yalısına yerleştirir. Bu sıra dışı yaşam tarzı yüzünden bütün akrabalarıyla ilişkileri bozulur (77,78). Esendal, romanında Atiye Hanım ve ilişkide bulunduğu diğerkadınlar aracılığıyla toplumun bilinen ama üzeri örtülen bir gerçeğini gözler önüne serer. Yazar, Atiye Hanım'ın duygularına gem vurmayan, cinsel kimliğini saklamaya çalışmayan, bu konuda açık olmayı tercih eden tavrını ve ailesinin "nikahta keramet olduğu" düşüncesini öne sürerek gösterdiği yaklaşımın altını çizer. Yine yazarın, Atiye Hanım'ın bu durumu ve ailesinin algısı konusunda hoşgörü veya eleştiri, vb. bir tavır almadığı görülür.

Cinsellik konusunun bir başka boyutunu, şiddet oluşturmaktadır. Miras'ta cinsel şiddete maruz kalmış kadınların sayısı diğerkadınlar göre daha fazladır. Bu kadınlardan biri Fahriye'dir. Fahriye, on beş on altı yaşlarında bir genç kız iken tecavüze uğrar. Bu durum karşısında çaresiz kendine tecavüz eden adamlarla evlenir. Fahriye'ye kötü davranan bu adam, bir gece öldürülür. Eşinin ölümünden sonra çevresindeki erkekler, Fahriye'ye rahat vermezler. Sonunda yaşlıca, evli ve iki de kızı olan bir Bahriye Kolağası Fahriye'ye talip olur. Fahriye kuma olarak gittiği bu evde de huzur bulamaz. Sık sık evini terk edip Mahbube adında bir arkadaşına sığınır. Mahbube, Fahriye'ye âşiktir. Fahriye beş altı ay birlikte oturduğu Mahbube Hanım'dan sıkılır ve onu da terk eder. Kumkapı'da bohçacılık eden zenci bir kadının evine yerleşir. Zenci kadının da yanından kaçan Fahriye, Sütlüceli Hikmet adında bir başka kadının evine taşınır. Bir süre sonra ise Fahriye'nin genç ve sosyete mensup bir kadının yanına sığındığı duyulur. Büyük bir rezalet çıkar. Ancak bu rezalet, Fahriye'yi hanımlar arasında büyük bir üne kavuşturur. Fahriye bir takım konaklara çağrılır. Bir ara Mısır'a gider. Döndükten sonra da Atiye Hanım ile arkadaşlık kurar (78-83). Esendal'ın bu romanda tecavüz, şiddet, taciz, kumalık ve mutsuzlukla dolu, oldukça kötü bir yaşam çizgisinde aslında tek tek veya birkaçını, birçok kadının yaşadığı bu gerçekleri tek bir kadının kimliğine yükleyip, sonra da bu kadını Atiye ile aynı noktada birleştirmesi ilginçtir. Atiye'nin toplum içindeki aykırı duruşunu belirleyen kendi tercihi, Fahriye'nin durumunu belirleyen ise iradesi dışında gelişen olaylardır. Burada yazar açıkça dile getirmese de bir yaşam biçiminin

kimi zaman bilerek, kimi zaman da elde olmayan nedenlerle kişilerce benimsendiğinin altını çizmektedir. Yolları kesişen Atiye ile Fahriye gerçekte kendi iradelerinden çok, toplumun yönlendirmesi ile yaşam biçimlerini oluşturmuşlardır.

Miras'ta cinsel şiddete uğramış bir başka kadın ise Canip Bey'in hizmetçisi Toksi'dir. Toksi, bir balıkçının kızıdır, babası ölünce annesi onu bir eve hizmetçi olarak verir. Bir genç ile nişanlı iken hizmetçilik yaptığı evde, eve misafir olarak gelen yaşlıca bir adamın tecavüzüne uğrar. Daha sonra bu adamın metresi olur. Adamın ölümü üzerine aç, parasız ortada kalır. Bu durum, onu hayata karşı hazırlıklı olmak gerektiği düşüncesine götürür. Toksi, bu olaydan sonra hizmetçi olarak çalıştığı evlerde yine tecavüzlerle, bir takım gayri ahlaki taleplerle yüz yüze gelir, ama bu defa bunları para karşılığı yapar, böylece para biriktirmeye başlar (98-100). Toksi, yazarın bir başka gözleminin ürünüdür. Fahriye ile Toksi cinsel şiddete maruz kalarak, hiç istemedikleri bir yaşamın içinde yer alırlar, ancak aralarında önemli bir fark oluşur. Toksi, tecavüz, sarkıntılık, vb. nahoş durumlarla sürekli olarak karşılaşabileceğini düşünmüş, bu durumu maddi çıkar sağlayacak bir yola dönüştürmüştü; oysa Fahriye kendisine tecavüz eden adamla evlenip bir anlamda kendisince doğru bir yol ve yaşam biçimi oluşturmaya çalışmıştır. Ancak, Fahriye'nin daha sonraki yaşamı, başka bir ifadeyle yazarın ona biçtiği kader Toksi'ninkinden pek de farklı olmamıştır. Burada üzerinde durulması gereken çok önemli bir nokta vardır. Toksi'yi erkekler ve yine onun kendi arzusu ile kullanırken; Fahriye'yi aynı emellerle kadınlar kullanmaktadır. Atiye'nin Fahriye ile olan ilişkisi ile Toksi'nin herhangi bir erkekle olan ilişkisi noktasında kadının bedeninin ve varlığının sömürülmesi konusunda bir fark yoktur.

Kadına uygulanan şiddetin bir başka biçimi olan "dayak" da Memduh Şevket'in romanlarında dile getirdiği sorunlardan biridir. Miras'ta yalı ve konak yaşamı içindeki kadınların genellikle şiddete maruz kalmadıkları görülür. Ancak Faika ile Şefik Bey'in komşularından olan Şükriye Hanım'ın eşi tarafından dövüldüğü bu nedenle de evi terk ettiği bilgisi aktarılır. Burada dikkati çeken, Şükriye Hanım'ın şiddete maruz kalmasının nedeni ve ona şiddet uygulayan kişilerin kimliğidir. Çünkü Şükriye Hanım, maddi sıkıntılar yüzünden birlikte oturmak zorunda kaldığı kayınvalidesi ile görüşmesinden şiddet görür. Baba evine giden Şükriye Hanım, bozulan aile birliğinin tekrar kurulması için eşinin ailesinden ayrı, başka bir evde oturmak şartını koşar (24-25). Memduh Şevket'in romanlarında kadının yaşamını zorlaştıranın yine bir "kadın" olduğu düşüncesi - bir tez olarak öne sürülmemekle birlikte- okurda bu izlenimi bırakmaktadır.

Şiddet, Ayaşlı ile Kiracıları'nda da değinilen bir sorundur. Faika, eşi Fuat tarafından dövülerek şiddete maruz kalır. Fuat'ın neden Faika'yı dövdüğü, ona

neden şiddet uyguladığı, karı koca arasında yaşanan tartışma anlatılmaz (217). Bu noktada yazarın, bir sorunun varlığını dile getirdiği ancak bunun sosyolojik bir değerlendirmesini yapmadığı görülür.

Evlilik kurumu içinde kadın

Esandal'ın romanlarında evlilik, yaşamın değişmez ve önemli bir parçasıdır ve çoğu zaman kadınların tek hedefi iyi bir eş bulmaktır. Kadın-erkek ve eşler arasındaki yozlaşmanın altının çizildiği bu romanlarda genelde kadınlar evlilik kurumu içinde mağdur durumdadır.

Miras'ın şahıs kadrosundaki bir çift olan Şefik Bey ile Faika Hanım arasında hatırı sayılır bir yaş farkı vardır. Karı-kocanın arası da iyi değildir. Şefik Bey, karısının hareketlerini basit ve bayağı bulmaktadır (14). Aralarındaki anlaşmazlığın en önemli nedeni paradır. Ailenin maddi durumu iyidir, ancak Şefik Bey ev ile ilgili harcamalarda cimrilik etmekte, bu da Faika Hanım'ı sinirlendirmektedir (15). Genç yaşta evlenip anne olan Faika Hanım, Şefik Bey'in kendisine gerekli ilgiyi göstermediğini, eşi tarafından sevilmediğini düşünmektedir. Sözelimi Faika Hanım, eve bir aşçı almak ister. Şefik Bey bu isteği geri çevirir. Faika Hanım'a açıkça söyleyememekle birlikte Şefik Bey, yemeklerin Faika Hanım ile evin hizmetçisi Peyker tarafından pişirilmesi gerektiği kanısındadır. Eşinin ne düşündüğünü çok iyi anlayan Faika Hanım, ne kendisinin bu işi yapacağını ne de Peyker'e yaptıracağını; maddi durumlarının o kadar kötü olmadığını, herkes ne yapıyorsa Şefik Bey'in de onu yapması gerektiğini söyler (30). Şefik Bey evlendikleri ilk günden beri kendi akıl ve mantığına güvenmesi hatta itaat etmesi için eşi üzerinde baskı kurmaya çalışmış bir adamdır (30). Karı-koca arasındaki geçimsizliğin en önemli nedenlerinden biri de budur. Akıllı bir kadın olan Faika Hanım, eşinin akıl ve mantığına uymayı hiçbir şekilde kabul etmez. Düşünüş tarzı bakımından sığ bir adam olan Şefik Bey, Faika Hanım üzerinde aşçı meselesinde baskı kurmaya çalışırken ona şöyle der: "Bu adi kadın sözleri adeta iğrenç. Hiç, şöyle içinde bir mantık, bir selamet yok."(31). Bu sözler, eşini baskı altına almaya çalışan, kadınları basit ve mantıksız düşünen varlıklar olarak gören bir adamın çırpınışlarıdır. Şefik Bey'in bir başka olumsuz yanı ise, arkadaşı olan Zekeriya Bey'in eşi Nuriye Hanım'a ilgi duymasındır. Nuriye Hanım'ı daha çok görebilmek için Şefik Bey, Zekeriya Bey'den Mesnevi üzerine okuma ve yorumlama dersleri alır (33). Nuriye Hanım'ın ilk adımı atması üzerine, onunla bir başkasının evinde buluşurlar, böylece Şefik Bey genç, güzel ve akıllı bir kadın olan Faika Hanım'ı aldatır (177,178). Yazarın Şefik Bey-Faika Hanım ilişkisine ve Şefik Bey'in kadına bakış

açısındaki yaklaşımına karşı bir görüş belirtmesi ya da taraf olması söz konusu değildir.

Miras'ın şahıs kadrosu içinde yer alan ve aldatılan bir başka kadın ise Saide'dir. Fitnat Hanım'ın oğlu Cavit Bey ile evli olan Saide romanda genç ve sevimli bir kadın olarak tanımlanır. Eşinin kendisini aldattığını öğrendiğinde ne yapacağını bilemez. Erkektir geçer, demenin yetmeyeceğini; kendisinin bir adama sahip olmayı bile başaramadığını düşünür, kendini suçlar. Büyük üzüntü duyduğu hâlde yine de "Erkek değil mi? Hevestir, elbette geçer..." demekle yetinir (Esendal, 193). Ancak bir yandan da Cavit ile evlenmekle hayatının son bulduğunu, kendisinin artık ölmüş olduğunu düşünür. Cavit'in kendisinden bıkmış olduğuna; kendisinin ise namussuz kadın olacağı için başkalarını sevmeye hakkı bulunmadığına kanaat getirir (196). Saide'nin bu evlilikteki durumu şu sözlerle anlatılır: "Bedbaht bir kadındı, bir kocaya varmış, onunla ölmeye mahkum bulunuyor ve kocası da ona sadakat etmiyordu, kocasını mesut edemiyordu..." (196). Çapkın bir eşe sahip olan Saide, eşini mutlu edemediği için üzümlü mutsuz olur. Burada Saide'nin bir kadın olarak eşinin yaptığı "aldatmak" gibi olumsuz bir davranış biçimi karşısında kendisini suçlu görmesi; bir başkasıyla evlenip başka bir hayat kurmasının mümkün olmadığı ve artık yaşamın kendisi için son bulduğu vehmine kapılması Cumhuriyet öncesi döneminin Türk kadınının duygu ve düşünce dünyasını vermesi açısından önemlidir.

Miras'ın üzerinde durulması gereken bir başka çifti ise Ferruh Bey ile Müeddeb Hanım'dır. Bu çiftin ilişkisinde anlatıcı, tavrını Ferruh Bey'den yana koyar. Ona göre Ferruh Bey, çok iyi bir eş, efendi bir adamdır. İç güveysi olarak geldiği eşinin ailesinin konağında saygın bir yeri vardır. Kayınpederi ve kayınvalidesi onun fikirlerine önem vermektedirler. Ne yazık ki Müeddeb Hanım kendisine tam anlamıyla itaat eden eşine karşı olumsuz bir tavır içindedir. Ona göre Ferruh Bey tembел, ağırkanlı ve kötü bir eştir. Çiftin çocuklarının olmayışı da ilişkilerini olumsuz yönde etkileyen bir başka unsurdur (130,131). Yazarın baktığı noktada bu çiftin ilişkisinde problem, Müeddeb Hanım'dan kaynaklanmakta gibi görünmekte, bir evlilikte bundan daha iyi ne olabilir gibi bir anlayış akla gelmekte ve ne yazık ki romanda Müeddeb Hanım'ın kendisine eş olarak kabul ettiği kişide hangi özelliklerin bulunmasını istediği meselesi gündeme getirilmemektedir.

Miras'ta evli çiftlerin yanı sıra birbirlerini sevmelerine karşın ailenin mirasının doğurduğu sorunlar nedeniyle evlenemeyen bir de çift vardır: Asım ile Salime. Salime, gerçekte Asım'a âşık olup olmadığını tam olarak anlayamaz, ama eğer evlenecekse bu kişinin Asım olmasını ister. Salime'ye göre herkes bildiği, tanıdığı, oturup konuştuğu bir erkekle evlenmek fırsatını elde edememektedir ve

Asım bu anlamda Salime'nin ayağına gelmiş bir fırsattır (184). Salime'nin bu düşüncesi o devirde kadınların özellikle evlilik gibi önemli bir kurum karşısındaki durumunu belirlemede önemlidir. Ancak yine de Salime tanımadığı bir gençle nişanlanır (231).³

Miras'ta evlilik kurumunun oluşmasında çiftlerin birbirlerini görmeden evlenmeleri söz konusudur. Görücü usulüyle çiftler evlenmekte, sonuçta da Faika, Saide ve Müeddeb Hanımlarda olduğu gibi kötü evlilikler, mutsuz çiftler görülmektedir. Bu evliliklerde erkekler kendi paylarına mutlu olabilecek bir yol bulmakta, kadınlar ise sevmedikleri, yeterli ilgi görmedikleri ve kendilerini aldatan erkeklerle yaşamak zorunda kalmaktadırlar.

Ayaşlı ile Kiracıları'nda evlilik konusunda değer yargılarının değiştiği görülür. Her ne kadar gençler yine görücü usulüyle evlenseler de önceden birbirlerini görmektedirler. Dr. Fahri, Melek'e talip olduğunda, ailesinin Melek'in fikrini sorması gerektiğini düşünür. Bunun üzerine Bankacı, "Kıza sormazlar olur mu? Ne zamandayız? Hem sormak ister mi? Kızın gözlerinden sevinç akıyor." der (211,212). Burada Bankacı, sormanın gerekli olmadığı gibi bir anlayışa sahip olduğundan değil, Melek'in Fahri'ye ilgiyi duyduğunu fark ettiğinden böyle söylemektedir.

Ayaşlı ile Kiracıları'nda kadın erkek ilişkileri ve evli çiftlerin durumu Miras'tan çok farklıdır. Ayaşlı ile Kiracıları'nda evli kadınlar aldatılan değil, aldatan tarafı oluşturur. Aralarında hayli yaş farkı olan Haki-Turan çiftinde Haki aldatılan kocadır.⁴ Turan'ın kendisini aldattığını bildiği hâlde buna aldırış etmez (127). Bir başka mutsuz bir çift ise Faika-Fuat ikilisidir. Burada her iki eş de diğerini aldatmaktadır. Faika ve Fuat, Faika'nın üvey babası İbrahim Efendi ile aynı odada oturmaktadırlar. Faika, gerçekte üvey babasının metresidir. Fuat'ın ise başka bir kadınla ilgisi vardır (129,130). İffet-Abdülkerim çifti de başlangıçta birbirine sadık oldukları hâlde İffet, Faika ve Turan'dan etkilenerek, özellikle Turan'ın yaşam tarzına imrenerek eşini aldatır (199). Abdülkerim ise hizmetçi Ziyet ile arkadaşlık kurar (202). Her üç çiftte de eşler birbirlerine sadık değildir. Ayaşlı ile kiracılarının kaldığı dairelerde büyük bir ahlak çöküntüsü içinde olan, kumar, alkol, kadın ticareti, dolandırıcılık ve daha birçok olumsuzluğu kişiliğinde bulunduran çok sayıda kiracı oturmaktadır. Kumar oynayan, eşi Haki Bey'i Bankacı ile aldatan Turan, Faika'nın ve ablasının şanssız insanlar olduklarını, Fuat'ın Faika ile ilgilenmediğini ve tek amacının Faika'nın parasını almak olduğunu, Fuat'ın ise karısının başka erkeklerle birlikte olmasını umursamadığını söyleyerek onları eleştirir. Bu eleştiri yapıırken odada Haki ve Bankacı ile birlikte. Bankacı içinde buldukları durumu şöyle anlatır:

Turan bunları nasıl vicdan rahatı içinde söylüyor! Odada üçümüz varız. Üçümüzün de birbirimizi bilmemiz lazım! Hadi totalım ki Hâki bilmiyor,

Turan'la ben de bilmiyor muyuz? Oturduk, biz namuslu insanlar, zamanın kötülüğünden, ahlak düşkünlüğünden, yana yana şikâyetler ettik, Faika'ya, ablasına acıdık, Ayaşlıya Fuat'a kızdık... Böyle konuşmak da bir ihtiyaç mı? Bilmem, belki o çekiştirdiğimiz adamlar da bizim gibi oturup ortalığın ahlaqsızlığından şikâyet ederler! (Esendal, 2005:140)

Bankacı bu sözlerle ahlakî çöküşe dikkat çeker. Yozlaşmanın bir başka örneğini de Halide sergiler. Ayaşlı'nın dairesinde hizmetçilik yapan Halide'ye göre bir adamın metresi olmak, birinden nikahsız çocuk sahibi olmaktan daha ağır, daha kötüdür. Açlıktan ölse bile bir adamın metresi olmayacağını söyler. Halide, kendisinin ve kendisi durumundaki kadınların işini zorlaştırdığı gerekçesiyle Medeni Kanunu (1926) ve bu kanun ile boşanmanın kalkmış olmasını doğru bulmaz.⁵ Halide'ye göre yeni düzenleme kendi deyişiyle "hanımlara, annesi babası olanlara" yaramaktadır. Halide, önceden imam nikahı yapıldığını böylece de gayri meşru çocukların hiç değilse babalarının belli olduğunu iddia eder. Bankacının bu konuda Halide ve onun gibi davrananları haksız bulması üzerine Halide'nin yanıtı şöyle olur; "Siz, beyler istediniz. Gene de sizlere yaradı. Sizin hanımlar bir çocuk aldirmek istese, hekimler, birbirini çiğnerler. Ben yalvarıyorum da kimse aldirmiyor. Bunun babası benden sıska, bu çocuk doğacak da çok düğün, bayram olacak." (39).

Halide, bebeğin babasına yaşı çok genç olduğu için bir türlü güvenememektedir. İçinde bulunduğu duruma bir çözüm bulmak isteyen Halide, bebeğin babasına ya çocuk doğana kadar kendisine bakması sonra da bebeği alması ya da kürtaj için gerekli parayı vermesi konusunda baskı yapmayı; baba adayının bu seçeneklere sıcak bakmaması durumunda onu, gidip iş yerinde müdürüne rezil etmekle tehdit etmeyi planlar (41).

Hayattaki tek ve en önemli amacı evlenip bir yuva kurmak olan bir genç kızın başından geçenlerin anlatıldığı Vassaf Bey, konusu nedeniyle daha çok evlilik kurumu üzerine yoğunlaşmaktadır. Bir an önce evlenmek isteyen Perihan'ın asıl sorunu, bir yuva kurmaktan öte "evde kalmak" korkusudur. Hemen evlenmezse bir daha hiç evlenemeyeceğini düşünmekte bu nedenle de endişelenmektedir (8). Evlenmeyi yalnızca "evde kalmamak" için istemekle birlikte gerçekte Perihan için evlilik evden, babasından bir kaçıdır. Her geçen gün babası ile ilişkileri gerilmekte ve ara sıra tartışmalar da yaşanmaktadır (37). Perihan'ın babası ile olan sorunu babanın şiddet uygulaması, vb. bir konu değildir. Aslında Perihan, kendi yaşam düzenini kurmak istemektedir. Dikkat çekici olan bu düzeni herhangi bir kişiden bağımsız olarak düşünememesidir. Babası ile yaşamak istememekle birlikte yaşamını bir başka erkekle sürdürmek niyetindedir. Bu erkeğin ise kim olduğu çok önemli değildir. Perihan'ın bir birey olarak kendi başına toplum içinde var olabileceğini, kimseye gereksinimi olmadığını

düşünmesini beklemek, romanın olay örgüsünün geçtiği zaman dilimi açısından bakıldığında doğal karşılanabilir. Perihan, düşünce tarzıyla devrinin kadınlarında egemen olan bir bakış açısını yansıtmaktadır.

Perihan'ın halasının gelini olan Feride için de evlilik, sokakta kalmaktan, aç kalmaktan bir kaçıştır (33). Çapkın bir eş olan Feridun, sürekli olarak Feride'yi başka kadınlar ile aldatır. Feride'nin bakımını ve geçimini Feridun'un annesi Güzide Hanım sağlar (Esental, 1983:36). Bir işi, gidecek yeri, kimsesi olmayan Feride, eşine ve onun tarafından aldatılmaya sokakta kalmak korkusuyla katlanmak zorunda kalır. Bu bakış açısıyla evlilik, sokakta ve aç kalmanın alternatifidir. Kadının bu durumda başka bir seçeneği gözükmektedir.

Evlilik kurumu çok fazla irdelenmemekle birlikte Vassaf Bey adlı romanda anlatıcı, Perihan aracılığıyla genç erkeklerin çapkınlık yapabilecekleri için iyi eş olamayacakları (21,22), genç kızlar için bir köşede evlenecekleri adamı beklemelerinin zorluğu (18), eşler arasındaki büyük yaş farkının uygunsuzluğu (23) konuları dile getirilir. Vassaf Bey'de gündeme getirilen bir başka kayda değer noktayı, bazı erkeklerin ve ailelerinin özellikle çalışan bir genç kız arıyor olmaları oluşturur. Oğluna gelin adayı olarak Neriman'ı beğenmiş olan bir hanım, onun nişanlanmış olduğunu duyduğunda oğlunun beğendiği, çalışan bir gelin adayını kaçırmış olmaktan üzüntü duyar. Bu hanım, Perihan'ı da beğenir ve bir işte çalışıp çalışmadığını sorar. Kayınvalide adayının bu tavrı, Güzide Hala tarafından ayıplanır ve eleştirilir (69). Kadının çalışma hayatına girmesiyle görülen bu ve benzer türdeki anlayışlar, Vassaf Bey adlı romanda sosyal yaşamın değişen yüzü olarak okuyucunun dikkatine sunulur.

Çalışma yaşamı içinde kadın

Yenileşen ve değişen sosyal, siyasal ve ekonomik ortam Türkiye'de kadının çalışma yaşamı içinde yer almasını sağlamıştır. Memduh Şevket Esental'ın romanlarının şahıs kadrosu içinde çalışan kadınlar da yer alır. Yazar, romanlarında gözlemlediği Türk toplumunun II. Meşrutiyet'in ilanı ile Cumhuriyet'in ilk yılları arasındaki panoramasını çizerken kadının çalışmasının nasıl karşılandığı, kimlerin çalışmayı istediği konularına da değinir.

Miras'ta zaman dilimi Osmanlı'nın son dönemi olunca kadınların iş yaşamına atılması, çalışıp ekmeğini kazanmasının gerekliliği gibi konular ister istemez romanda yer bulamamıştır. Kadınlar içinde çalışan tek kesim dadılar, halayıklar, hizmetçilerdir. Bunlar da çoğunlukla düşük ücretle çalışmakta ya da yaşadıkları konakların bir ferdi olarak varlıklarını sürdürmektedirler. Bu kadınların yaşadıkları ekonomik zorluklar, iş koşulları, ve benzeri sorunlar dile getirilmez.

Cumhuriyet'in ilanından sonrasını konu alan Ayaşlı ile Kiracıları'nın şahıs kadrosunda ise çok sayıda çalışan kadın görülür. Genelde devlet dairelerinde veya bankalarda çalışan bu kadınların çalışma yaşamı içindeki yeri irdelenmez. Çalışma yaşamı içinde yer alan veya almak isteyen kadınlar, Cavide gibi ekonomik açıdan sıkıntıda olanlardır. Romanda ana kahraman durumundaki "Bankacı"dan kendisine bir iş bulması konusunda yardımcı olmasını talep eden Cavide, gerçekte çalışmak istemediğini, asıl isteğinin iyi bir eş bulmak olduğunu söyler. Cavide ile kendisine iş bulmasını istediği Bankacı arasında şöyle bir konuşma geçer:

- Siz kadınların çalışmasını doğru buluyor musunuz?
- Yerine, adamına göre.
- İşte benim yerimde bulunan bir kadın çalışmalı mıdır?
- Bilmem ki, çalışmaktan ne anlıyorsunuz? Bence kimse boş oturmamalıdır.
- Yok, öyle çalışmak değil. Böyle dairelerde, erkekler gibi çalışmak...
- Geçineceği yoksa aç duramaz ya!
- Aç duramaz ama, o kadının başka vazifeleri yok mudur?
- Çalışmakla kadınlıktan çıkmıyor ya. Gene kadınlığını eder!
- Çıkmaz olur mu? Bir daha o kadın evine, salonuna nasıl bakar? İster istemez çocuk doğurmaktan kaçır...
- Ben kadın olsam kendi ekmeğimi kendim kazanmak ve gönlümün istediği zaman istediğim erkekle yaşamak yolunu tutardım!
- Kadın değilsiniz de onun için böyle düşünüyorsunuz. Kadınlar idare olunmaktan hoşlanırlar. Kadın çalışır, çalışmaz değil, ama idareyi düşünmek kadınlara ağır gelir. Her zaman kendilerini idare edecek bir erkek ararlar.
- Çalışır parayı kazanırlarsa idare edecek bir adam da tutabilirler (146)

Bir kadın olarak Cavide'nin, kadının çalışması karşısındaki tutumu ve çalışan kadına bakışı dikkate değer niteliktedir. Konuşmanın ilerleyen bölümlerinde Cavide, kadınların bir kısmının yoksulluk nedeniyle eşleri tarafından çalışmaya zorlandığını, geriye kalanların ise özentisi sonucu çalıştığını iddia eder. Ardından da kendisinin bir kadın olarak çalışmak değil, evlenip evine bakmak istediğini belirtir (147). Bankacının hem çalışıp hem de evlenilebileceğini söylemesi üzerine çalışan bir kadın olarak istediği gibi bir eşi bulamayacağını ileri sürer. Cavide'nin istediği eş tipi, karısını çalıştırmayan, evine ve eşine bakan, ekonomik açıdan güçlü bir adamdır (147).

Kadınların çalışmasını yanlış bulmayan, hatta bunu destekleyen Bankacı, babasının ölümünden sonra Selime'nin yaşamını nasıl sürdüreceğini düşünürken "Bir işe girer, hocalık eder, dil dersleri verir." der (191). Burada kadına bir

anlamda öğretmenlik mesleğinin yakıştırılmış olması, Cumhuriyet'in ilk yıllarında Milli Mücadele'den çıkan Türk halkının kadını ve erkeğiyle her alanda güçlü bir Türkiye yaratma idealine bağlı olarak hareket etmesi ve kadınların eğitim ordusuna katılarak üstlerine düşeni yapma eğilimlerinden kaynaklandığı düşünülebilir.

Vassaf Bey'de ise kadının çalışması, ancak evlenmediği zaman gereklidir anlayışı hâkimdir. Perihan, bir konuşma sırasında Behice'ye şöyle der:

Yanlıştın var. Benim yaşım dolu dolu yirmi üç. Kocaya da bu yıllarda varılır. Benim önümde dört beş yılım var. Bu yıllarda kocaya varamadın mı kendine bir iş aramalı, anladın mı? Sen ablama bakma, onu isteyenler çok oldu. Bu gün de istiyorlar. Elinde işi var. Kocaya varamazsa yargıçtır. Ben neyim? Hiç. (11).

Babasının zoruyla okuyup hakim olan Neriman, Orhan adlı bir genç ile evlenmek ister. Orhan, eşinin çalışmasını istemeyen bir adamdır. Bu nedenle Neriman'ın babası bu evliliğe karşı çıkar, evlenemezler. Orhan'ın ardından Bedri isimli bir genç Neriman'a talip olur. Neriman da Bedri ile evlenmek istemektedir, ama babasının yine onay vermemesinden korkar. Kardeşi Perihan gibi Neriman da evde kalmaktan korkmaktadır. Neriman "Ben hakim olup evde kalmak istemiyorum, Bedri'den daha iyisi çıkacak diye de bekleyemem. Ben bu meslekte kadınlığımı kaybediyorum." diyerek düşüncelerini dile getirir (17). Ancak, hakimlik mesleğini yaparken kadınlığını niçin kaybettiği ya da kadınlığını kaybetmekle ne kast edildiği açıklanmaz. İşin ilginç yanı, Bedri ile evlenmesine babasının izin vermemesi durumunda "Verilerse verirler, vermezlerse ben Bedri'nin evine gitmeyi de bilirim. Ben yargıç margıç olmak istemiyorum, ben kocaya varacağım." demesidir (17). Dikkati çeken bir başka nokta ise Neriman'ın hakimlik yapmaktansa hizmetçilik yapmayı tercih ettiğini söylemesidir (59). Hem Perihan hem de Neriman için evlenmekten daha önemli bir konu yoktur. Perihan'a göre ablası Neriman'ın kişilik özelliklerinde bir kadının hukukçu olması zordur, her şeyden önce ablası her akşam işten eve hasta gelmektedir. Perihan, tanıdığı bütün çalışan kadınların ablası gibi olduğunu düşünmektedir. Perihan'a göre hemen bütün çalışan kadınlar paranın hatırına çalışmakta, çoğu çalışan kadın da eşinden ayrıldığı için zorunlu olarak çalışma yaşamının içinde yer almaktadır (17). Ona göre çalışma yaşamı kadının fiziki gücünün üstündedir. Kadının eşinden ayrılması ya da maddi gücünün yetersiz olması gibi zorunlu hallerde çalışması gerektiği; kadının çalışmasının toplum içinde olumsuz, arzu edilmeyen bir durum olarak algılanması üzerinde durulmaya değer bir durumdur. Yine pek çok kadının okuryazar olmadığı bir devirde hukuk eğitimi almış, genç bir kadın olan Neriman'ın mesleğini yapmak

istemeyişi; evlenip çalışma yaşamından ayrılmayı düşünmesi bugün için yadırganacak bir durumdur. Gerçekte Neriman'ın babası kızını okutmuş, hukuk gibi bir alanda eğitim almasını sağlamış olması ve mesleğini yapmaya zorlamasıyla düşünüş tarzı bakımından devrinin önündedir. Neriman'ın aldığı eğitime karşı düşünce ve değer yargılarının değişme göstermeyişi dikkat çekicidir.

Çalışma yaşamının bir başka olumsuz yönü de Feride tipi ile gündeme getirilir. Anne ve babası, hiç kimsesi olmayan Feride, kayınvalidesinin ölümü hâlinde hayatta tek başına, yalnız kalacağını belirttikten sonra "Gidecek yerim yoktur. Çalışsan bir türlü, arkana bin it köpek düşer. İlk patronun yakını kurtaramazsın. Çalışmasan aç kalırsın." der (37). Böylece iş yerinde taciz olayına dikkat çekmiş olur. Feride'nin Feridun ile evlenmesinin nedenlerinden biri de çalıştığı iş yerinde patronun kardeşi tarafından taciz edilmesidir. Feride, "Ben varırken anlamıştım ya, ...o dükkanda çok sıkılmıştım. Patronun kardeşi sarkıntılık ediyordu. Sokakta kalmaktansa bu iyidir dedim." diyerek iş yerindeki durumunu ve evliliği bir alternatif olarak seçişini anlatır (33). Dikkat edilirse, iş yaşamının olumsuz yönleri gösterilmekte, ancak bunların düzeltilmesi konusunda herhangi bir çözüm önerisinde bulunulmamaktadır. Evlilik iş yaşamının karşısına yine bir seçenek olarak çıkarılmaktadır.

Anne-çocuk ilişkisi içinde kadın

Memduh Şevket Esendal'ın romanlarında çizdiği anne tipi genellikle olumsuz karakter özellikleri taşır. Miras'ta Atiye Hanım, tek çocuğu Canip Bey ile doğduğu andan itibaren ilgilenmemiş ve oğlunu hiç sevmemiştir (77). Canip Bey de aynı şekilde annesine karşı kin duymaktadır (107). Benzer olarak Atiye Hanım'ın kardeşi Fitnat Hanım da oğlu Cavit'ten hoşlanmamaktadır (136). Bu iki kız kardeşin oğullarını niçin sevmedikleri açık değildir. Ayaşlı ile Kiracıları'nda ise İffet Hanım, oğlunu sevmez ve onunla ilgilenmez. Emekli bir memurun kızı olan İffet Hanım, sevmeyişi bir adam olan Abdülkerim Bey ile küçük yaşta evlenmiştir. Ona göre eş, sadece geçimini sağlayan adamdır. İffet Hanım'ın evlendikten hemen sonra bir çocuğu olur. Ancak çocuk birkaç saat yaşar. Ardından ikinci kez anne olur. Bu çocuk da iki üç ay kadar yaşar. Üçüncü çocuk doğduğunda Habeş bir sütanne bulunur. Habeş sütanne ile İffet Hanım'ın annesi çocuğa bakar. İffet Hanım için yeniden bir çocuk sahibi olmak korkunç bir olaydır (50). Ayaşlı'nın evinde kumar oynamayı öğrenen İffet Hanım için çocuğu bir yük, bir ayak bağıdır, bu nedenle çocuğu İstanbul'a annesinin yanına bırakır (66).

Çocuk istemeyen, çocuğuna karşı merhamet duymayan bir başka anne ise hizmetçi Halide tipidir. Gerçi Halide'nin durumu Atiye, Fitnat ve İffet Hanımlardan farklıdır. İlk üç kadın meşru çocuklarını sevmeyip onlara sahip çıkmazlarken Halide, gayri meşru olarak hamile kaldığı çocuğundan kurtulmak ister. Bu nedenle de dört aylık hamile olduğu hâlde ilkel yöntemlerle bebekten kurtulmaya çalışır. Onun bebeği istememesinin nedeni gerek hamilelik döneminde gerekse daha sonra çalışmayıp bebeğe ve kendisine bakamayacağı korkusudur (35,36,39). Halide bu çocuktan, daha doğmadan kurtulmayı başarır. Kısa bir süre sonra tekrar hamile kalır (151), bu defa bebeği dünyaya getirir. Bir bebeğinin olması onu mutlu eder. Bebeğin doğum haberini, sevineceklerini düşündüğünden Bankacı ile Dr. Fahrî'ye de bildirir (184). Halide'nin çocuk istememesinin nedeni çocukları sevmemesi değil, içinde bulunduğu maddi koşulların yetersizliğidir.

Vassaf Bey adlı romanda annenin çocuğa bakış açısında bir farklılık görülür. Okumuş, meslek sahibi bir kadın olan Neriman, bebek beklediğini öğrendiğinde durumundan sıkılır, utanır. Bebek bekleyen bir kadın olarak işe gitmekten hoşlanmaz (182). Buradaki sorun, çocuğu sevmemek ya da istememek değildir. Bebek bekleyen bir kadın olarak iş yaşamında erkeklerin arasında bulunmaktan doğan sıkılganlıktır. Diğer iki romandan farklı olarak Vassaf Bey'de çocuğunu seven, onunla ilgilenen bir anne tipi görülür: Behice. Behice, evde kendisine yardımcı olacak bir kadın bulunmakla birlikte çocuğunu ihmal etmez, bakımıyla kendisi ilgilenir, ona sevgi gösterir (15). Behice bir kadın ve bir anne olarak yazarın idealize ettiği bir tiptir. Evine bağlı, eşini seven, çocuğuna sahip çıkan ve çalışmayan bir kadın oluşuyla Behice, romanlardaki diğer kadınlardan ayrılır. Memduh Şevket Esendal, anne-çocuk ilişkisinde çocuklarına bakmayan, sevgi göstermeyen anneleri eleştirir. Benzer yaklaşım yazarın öykülerinde de görülür. Sözgelimi Berrin'in Evliliği adlı öyküsünde eşinden, eşinin çocuklarıyla yeterince ilgilenmediğinden şikâyet eden bir baba:

...kadının iyisi çocuğunu kıskanır... Bizim çocuklar ufağı arabada, irileri yayan sokaklardadır. Dadıları ile oynamak için şoförlerin bizim çocukları kucakta taşıdıkları da olur.

E, niçin? Nese o ailenin babası değil misin? diyeceksiniz. Ne yapayım? Bu aileyi yıkayım mı? Bu kadın değişir mi? Aklınız buna eriyor mu? (210)

diyerek iyi bir annenin nasıl olması gerektiği konusundaki görüşlerini aktarır. Esendal, ele aldığı problemlere genellikle karşılıklı konuşma tarzında yer verip ayrıntıya, yoruma girmez. Ayaşlı ile Kiracıları romanında, o devrin Türk toplumunda görülen sosyal ve kültürel çözülmeye karşı aile kurumunun sağlamlaştırılmasını çözüm olarak gösterir⁶.

Konak yaşamının diğer yüzü: Dadı, bacı ve halayık olarak kadın

Miras'ta sosyal çevreyi zengin Osmanlı ailelerinin konakları oluşturduğundan romanda çok sayıda dadı, bacı, halayık ve hizmetçiye rastlanılmaktadır. Bunlar ailenin bütün sırlarına vakıftırlar. Gerçekte bunlara karşı –Mesut Dadı hariç– yaşadıkları yalılarının sahiplerinin olumsuz bir tavrı yoktur. Mesut Dadı, Atiye Hanım'ın ailesinin yanında yaşayan halayıklardan biridir. Atiye Hanım'ın ilk evliliğini yaptığında ona çeyiz olarak verilir. Atiye Hanım'dan hiç ayrılmaz. Atiye Hanım'ın Sabit Molla ile evlenmesi üzerine onunla Sabit Molla yalısına yerleşir. Atiye Hanım'ın doğru dürüst ilgilenmediği tek oğlunun bakımını üstlenir ve Canip Beyi o büyütür (60). Hiç evlenmemiş olan Mesut Dadı, yedi sekiz yaşlarında iken dayısı tarafından kaçırılıp Samsun'da bir defterdara satılmış, ancak bir hafta sonra defterdarın evinde yangın çıkıp da küçük kızları ölünce uğursuz olduğu gerekçesiyle İstanbul'a gönderilip satılmış bir Çerkez kızdır. Bütün Çerkez kızlarının saraylara gelin gittiğini, kendisinin de böyle bir evliliğe layık olduğunu düşünmüş, bu nedenle de kendine uygun bir eş bulamadığı için hiç evlenmemiştir (60,61). Mesut Dadı, bebekliğinden beri ilgilendiği Canip Bey'i evlat gibi benimser. Canip Beyin ona karşı sergilediği, alaycı ve kaba tutum karşısında kızar. Bu nedenle de Canip Bey'in üzüleceğini düşündüğü haberleri ona özellikle verir (90,91).

Ayaşlı ile Kiracıları'nda ve Vassaf Bey adlı romanlarda da dadı, halayık, vb. konumdaki kadınlara rastlanılmaktadır. Ancak bu romanlarda bu kadınların sosyal yaşam içindeki yerlerine, sorunlarına, karşılaştıkları zorluklara veya maruz kaldıkları olumlu ya da olumsuz hareketlere değinilmez.

Sonuç olarak Memduh Şevket Esendal, romanlarında ataerkil, büyük aileden çekirdek aileye doğru giden çizgide kadının ve toplumun değişen değer yargılarını; insanın ve kadının bireyselleşmesini; yozlaşan, çürüyen ahlak kurallarını irdeler. Tüm bu değişim içinde yazar evine, eşine, çocuğuna bağlı olumlu kadın tipinin karşısına kumar oynayan, eşyle ve çocuklarıyla ilgilenmeyen kadınları çıkarır. Bu iki tip kadın karşısında yazar, tavrını birinciden yana koyup diğerlerini eleştirir. Esendal'ın roman kişilerinin kadının çalışması konusunda ev ile iş arasında bir ikilem yaşadıkları, seçimlerinde ağırlığın evden yana kaydığı görülür. Çalışma yaşamının bir kadın için ancak maddi zorunluluk sonucu kabul edilebileceği tezi hakimdir. Romanlarında çizdiği tipler, büyük oranda kadının çalışmasına karşıdırlar ve bir kadının evlenememesi ya da maddi sıkıntılar içinde bulunması hâlinde çalışması gerektiğini düşünürler. Bu nedenle de çalışmak, arzu edilmeyen bir durumdur. Esendal'ın romanlarındaki kadınlar için evlenmek yaşamın hemen en büyük

amacı, aile ise toplumun en önemli kurumudur. Bu nedenle yazar romanlarında önceliği ailedeki yozlaşmaya ve bireylerdeki ahlakî çöküntüye verir.

Esendal, okuma yazma bilmeyeninden yükseköğrenim görmüş olanlarına, hizmetçisinden zenginlere, çalışma yaşamının içinde yer alanından ev kadınlarına değin çok geniş bir yelpazede değişik kadın tipleri çizmiştir. Bu kadınlar aracılığıyla değişen değer yargılarının toplumun temeli olan ailede neden olduğu olumsuzlukları ortaya koymaya çalışmış, ailenin dağılıp yerini bireyselleşen insana bırakmasında kadının içinde bulunduğu durumu yansıtmıştır.

Notlar

¹ İleri S. (1975). Türk Öykücülüğünün Genel Çizgileri. *Türk Dili –Türk Öykücülüğü Özel Sayısı*, Temmuz 25, 32 (286):11,12.

² Çetışli İ. (1999). *Memduh Şevket Esendal-İnsan ve Eser*, I. Basım. Isparta: Kardelen Kitabevi: 221, 222

³ Memduh Şevket Esendal, evleneceği kişiyi tanımadan, görmeden evlenmek zorunda kalan genç kızların duygu ve düşüncelerine öykülerinde de değinir. "Ayşe'nin Kocası" adlı öyküde Ayşe adında bir kızın bir gencin kendisi ile evlenmek istediğini öğrendiğindeki durumu şöyle yansıtır: Zarife gittikten sonra düşünmek istedi ama, hiçbir şey düşünemedi. Bilmediği bir oğlanın nesini düşünsün!" (Esendal, 1999:62).

⁴ Bahriye Çeri, *Türk Romanında Kadın* başlıklı kitabında *Ayaşlı ile Kiracıları* romanına ayırdığı bölümde şöyle demektedir: Memduh Şevket romanında kadınlar için birtakım sorunlar ortaya atar. Hiçbir fikri tam olarak müdafaa etmez ancak tartışmaya açar. Bu nedenle de ortaya attığı fikirleri çeşitli açılardan ele alır. Kadının ancak karşısındaki erkeğin davranışları ile bir bütün şeklinde mutlu olacağı fikrini hem Faika'nın hayatında, hem Turan'da hem de İffet Hanım'da savunur. Faika iyi olma çabası gösteren kadındır. Kocasının davranışları ile mutsuz olur ve bu mutsuzluğu içinde saklar. Aynı durumdaki bir başka kadın örneği ise Turan Hanım'dır. Turan Hanım karşısındaki erkeğin kişiliğinin zayıf olması yüzünden mutsuz olmaz. İçinde bulunduğu şartlar içinde kendi hayatına şekil verir. Bu hayatın, olumsuz bir örnek oluşu ise yazarın ortaya attığı sorunun bir başka boyutudur. Kadının karşısındaki erkeğin kişiliğinin zayıf olması, sadece küçük kaçamaklarla aldatan Faika yerine, bunu gururla yapan bir Turan Hanım ortaya çıkarmıştır. (Çeri, 1996: 213).

⁵ Burada Halide'nin şikâyet ettiği konu, Medeni Kanununun 109 ve 110.maddeleri olsa gerektir. Bu maddelerde evlenmenin nikah memurunun aracılığıyla resmi olarak yapılacağı hükümleri yer almaktadır. Söylenmek istenen boşanmanın kalkmış olduğu değil, dinî nikah ile yapılan evliliklerin daha kolay son bulabilmesi nedeniyle tercih sebebi olmasıdır.

⁶ Güleendam R. ve Yalçın N. (2003). Memduh Şevket Esendal'ın *Ayaşlı ile Kiracıları* Adlı Romanına Sosyolojik Bir Yaklaşım Denemesi. *Türk Dili*, Eylül, 621: 267

Doç. Dr. Tülin Arseven

Akdeniz Üniversitesi

Eğitim Fakültesi, Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Bölümü

Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği Anabilim Dalı

Antalya-Türkiye

Kadın Çalışmaları ile ilgili Etkinlikler, Notlar ve Raporlar/Activities, Notes, and Reports on Women's Studies

Doğulu Kadının Batılı Yüzü: 19. Yüzyıl Osmanlı Kadını ve Avrupa Müziği Üzerine Notlar

Evren Kutlay Baydar*

Giriş

Türk müziği yüzyıllar boyunca batı müziği sisteminden farklı olarak tek sesli ve kendi makam ve usulleri çerçevesinde gelişme göstermiştir. Osmanlı saraylarında müzik gerek eğitimi gerek icrası açısından çoğunlukla büyük önem taşımış, sultanlar müzik kültürüyle iç içe, bir müzik aleti çalarak, beste yaparak ya da en azından müziği takdir ederek büyümüşlerdir.

19. yüzyılda Osmanlı imparatorluğunda müzikte (ve diğer alanlarda) batılılaşma eğilimi görülmektedir. Çok sesli batı müziğinin III. Selim zamanından başlayarak ve esas olarak II. Mahmud'la birlikte Osmanlı sarayına girmesiyle Osmanlı müziğinde büyük bir yeniden yapılanma başlar. II. Mahmud'un reformları Türk müziğinde bir dönüm noktası oluşturmuş olup, ortaya çıkan hareket Türkiye'deki çok sesliliğin ilk adımlarıdır.

Batılılaşma hareketi çerçevesinde yapılan müzik çalışmalarında her ne kadar erkek müzisyenlerin isimleri ön plana çıksa da, kadınlar da batı müziğinin Osmanlı imparatorluğunda gelişimine önemli katkılarda bulunmuşlardır. Bu çalışma, batı müziği formlarında eserler üretmiş kadın müzisyenleri tanıtmakta ve batı müziği formunda bestelenmiş eserlerinden örnekler vermektedir.

* Dr. Evren Kutlay Baydar, İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi, Koç Üniversitesi, İstanbul-Türkiye. E-mail: ekutlay@ku.edu.tr

1. Osmanlı Haremi Ve Batı Müziği Çalışmaları

19. yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu tarihinde topyekûn bir batılılaşma hareketini temsil etmektedir. Bu hareketten müzik de nasibini almış, batı müziği Osmanlı topraklarında icra edilir ve üretilir olmuştur. Batı müziği çalışmaları, ilk olarak askeri alanda, ünlü opera bestecisi Gaetano Donizetti'nin ağabeyi İtalyan askeri bando müzisyeni Giuseppe Donizetti'nin Muzika-ı Hümayün'ün şefi olmak üzere davet edilmesiyle ve batı müziğini Osmanlı topraklarında öğretmek, yaymak ve icra etmek üzere göreve getirilmesiyle başlamıştır.

İlk polifoni çalışmaları monofonik Türk musikisi eserlerini çok seslendirme denemeleri vasıtasıyla olmuştur. Batı müziği çalışmalarının yaygınlaşmaya başlamasıyla kadın müzisyenler de bu müziğin icrası ve üretiminde rol almaya başlamışlardır. Bu bağlamda, başa geçen her Sultan Avrupa'nın ünlü müzisyenlerini gerek konser vermek ya da bandoyu teftiş etmek gerekse batı müziğini ailesine ve saray erkanına öğretmek üzere saraylarına davet etmiş, eşlerinin, haremının ve kızlarının batı müziği eğitimi almalarına vesile olmuştur (Kutlay Baydar, 2009).

Erkeklerin orkestrasının giremediği haremde kadınlar kendi orkestralarını kurmuşlardır. Haremdeki orkestra çalışmaları aktif olarak ilk kez I. Abdülmecid devrinde başlamıştır. Kızlardan oluşan ve haremde temsiller veren bale heyetine bu kadınlar fanfari¹ eşlik etmektedir. Kadınların orkestrası 80 kişiden oluşmakta ve "Tambur Major" adı verilen bir şef tarafından yönetilmektedir. Orkestra çoğunluğu nefesli çalgılar olmak üzere; ön sırasında klarnet, flüt ve birinci boru takımı olmak üzere, ikinci ve üçüncü sıralarında ikinci boru takımı, trompet, davul ve zil gibi çalgılardan oluşmaktadır (Aksoy, 1999).

Osmanlı kadınının batı müziği çalışmaları birçok Avrupa ülkesinin de dikkatini çekmiştir. Nitekim Avrupa gazetelerinde Osmanlı'daki batı müziği çalışmalarla ilgili haberler yer almaya başlamıştır. Bu haberlerden bir tanesine 30 Ağustos 1856 tarihli *The Musical Gazette* haberi örnek gösterilebilir:

Burada, Avrupa müziğine karşı olan ilgi son zamanlarda büyük artış kazandı. Sultan'ın haremindedir sadece hanımlardan oluşan mükemmel bir orkestra bulunmaktadır. Bu hanımlardan bir tanesi özellikle kemanda çok başarılı bir icracıdır; hatta stili aşırı derecede Terasa Milanollo'yu andırmaktadır. Piyano bulunmayan haremelerin sayısı artık pek az olup, Türk hanımları mükemmel icracılardır.

Bu haber Saraydaki kadınların batı müziğinin Osmanlı topraklarında hızla yayılmasının etkisinde kaldığı görüşünü desteklemektedir.

19. yüzyılda Kırım Savaşının ardından İstanbul'a seyahatler yaparak saray çevresindeki kadınlarla dostluklar kuran ve gözlemlerini hatıratında kaydeden İngiliz seyyah M.A. Walker, kadınlar orkestrasının I. Abdülmecid devrinde varlığından söz etmektedir. Ayrıca Padişah I. Abdülmecid'in kızı Zeynep Sultan'ın sarayında da erkekler gibi giyinmiş, flüt, trompet, korno gibi nefesli çalgılar ve çeşitli vurmali çalgılar çalan bir kadınlar orkestrasından bahsetmektedir (Aksoy, 1999). Cemal Ünlü de "Eski Kanto, Yeni Kanto" adlı makalesinde I. Abdülmecid'in haremindedir kurulan ilk kadın bandosunun ardından Adile Sultanın saray orkestrasının oluşturulduğunun altını çizmektedir (Ünlü, 1998).

Kadınlar orkestrası ve batı müziği dersleri hakkında bilgi edinebildiğimiz bir diğer kaynak, o dönemde çocukluğu ve gençliği Çırağan Sarayı'nda geçmiş, kendisi de Batı müziği dersleri almış ve besteler yapmış olan, dönemin en önemli besteci, icracı ve edebiyatçısı Leyla (Saz) Hanımefendi'nin yazdığı anı kitabıdır. Bu kitapta aktarılanlara göre, kadınların eğitimi, Çırağan ve Dolmabahçe Saraylarının alt katında erkek öğretmenler tarafından sürdürülmektedir. Batı müziği eğitimi haftada iki gün yapılmaktadır. Kalfa kadınlar, başlarında, uçları omuzlarına sarkıtılmış örtüler ve günlük giysileriyle derse girmekte, kalfaların yanı sıra, harem ağaları ve dans eden kızlara hizmet eden cariyeler de orada hazır bulunmaktadır. Saraydaki küçük kızların da ses yapmamak koşuluyla dersleri dinlemelerine izin verilmektedir; böylelikle onların da Batı müziğine kulak dolgunluğunun oluşması sağlanmaktadır (Saz, 1974).

Bazı şenliklerde de çalan kadınlar fanfarının repertuarında opera parçaları vardır. İskoç ve İspanyol danslarının yanı sıra başka Avrupa dansları da yorumlayan fanfar takımından Leyla (Saz) Hanım, ünlü İtalyan opera bestecisi Verdi'nin *La Traviata*'sından parçalar dinlediğini hatırlamaktadır (Aksoy, 1999).

Harem-i Hümayûn'un kadınlardan oluşan orkestrası en az Muzika-ı Hümayûn'un erkeklerden oluşan orkestrası kadar başarılıdır. 1861'de Vahdettin doğduğunda, Muzika-ı Hümayûn orkestrası Sarayın bahçesinde kapı önünde, kadınlar orkestrası ise bahçe kapısına yakın bir yerden paravana arkasında sırayla çalmışlardır. Kadın müzisyenler giydikleri kıyafetle ve kısa kesimli saçlarıyla erkekleri andırmaktadırlar. Üniformaları; defneyaprağı işlenmiş iki santimetre genişliğinde sıрма zırlı narçıçeği renginde kadife bir pantolon ve etekleri, kolları ve boyun kısmı yine sıрма işlemeli birer ceketten oluşmaktadır. Başlarına, kıyafetlerinin kumaşından kenarı zırlı ve ferahili fes, ayaklarına ise parlak ayakkabılar giymektedirler.

Osmanlı Haremının keman hocası olarak (*De violin au Harem Imperial*) sıfatıyla Şark Ticaret yıllıklarında geçen isim Paul Giammalva'dır (Kutlay Baydar, 2010). Giammalva'nın Şark Ticaret yıllıklarında kayıtlı olduğu tarihler göz

önüne alındığında I. Abdülmecid devrinde görev yaptığı ve II. Abdülhamid devrine kadar görevde kaldığı anlaşılmaktadır.

2. Osmanlı İmparatorluğunun Bestekâr Prensesleri

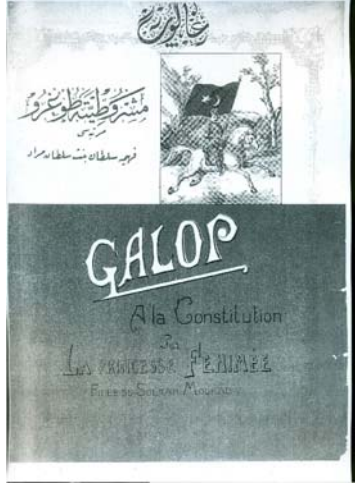
Saray halkının ve haremının batı müziği çalışmaları ve padişahların batı müziği çalışmalarına verdikleri destek Sultanların eşlerinin ve kızlarının da bu “yeni tarz”daki müzikte iyi eğitim almalarını sağlamıştır. Hanım sultanlar ve prensesler batı müziği formlarında besteler yapmış, piyano, arp gibi batı müziği çalgılarını icra etmişlerdir. 19. yüzyılda Avrupa’da da favori olan polka, mazurka, skotiş, kadril, vals, galop gibi dans formlarının yanı sıra marş ve ün gibi formlarda eserler üretmişlerdir.

Bu müzisyen prenseslerden biri I. Abdülmecid’in kızı, II. Abdülhamid’in kız kardeşi Behice Sultan’dır. Behice Sultan ağabeyi II. Abdülhamid’e ithafen bir Polka-Mazurka bestelemiştir. Eser, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesinde (İÜNEK) tespit edilmiştir.

Şekil 1. Behice Sultan. Polka-Mazurka Kapağı
(İÜNEK)

Kendisi de batı müziği formlarında en çok eser üretmiş padişah olan V. Murad'ın kızları Hatice Sultan (1870–1928) ve Fehime Sultan (1875–1927) da birer bestekârdır. Hatice Sultan babasına ithafen bir vals bestelemiştir; çok iyi piyano çalan Fehime Sultan'ın ise "Galop a la Constitution"-Meşrutiyet Galop'u ve "Marche L'Union National"- Milli Birlik Marşı başlıklı eserleri vardır.

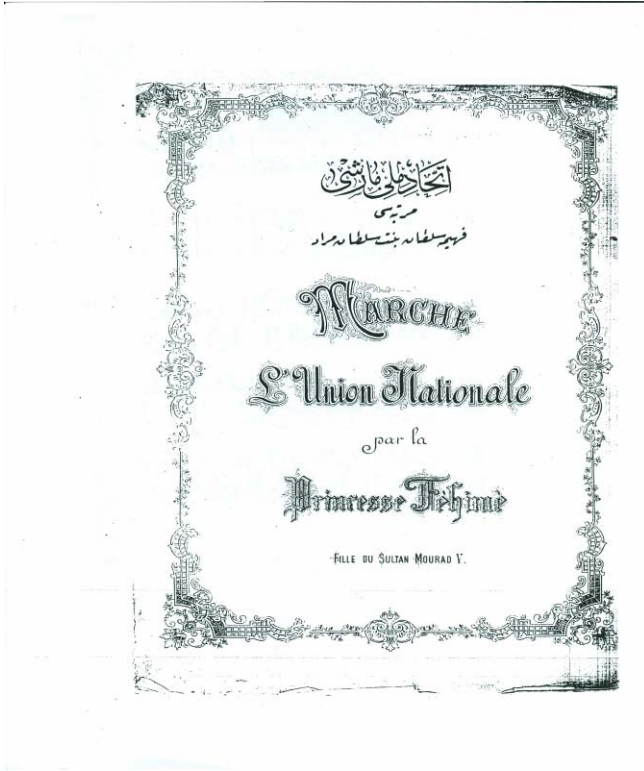

Şekil 2. Fehime Sultan. Meşrutiyet Galop'u Kapağı

(Mert Sandalcı Koleksiyonu)

Bir diğer bestekâr prenses, II. Abdülhamid'in kızı Ayşe Sultan'dır. Ayşe Sultan ilk piyano derslerini, Donizetti Paşa'nın öğrencilerinden Hazinedar Dürriyeka Kalfa'dan ve sonrasında François Lombardi'den almıştır. Bestekârlığının yanı sıra mükemmel bir piyanist olduğu da bilinmektedir. Güftesini de kendisinin yazdığı ilk bestesi olan "Hamidiye" Marşını 12 yaşında iken bestelemiş, 1901'de, 25. culüs yıldönümünde babası padişah Abdülhamid'e hediye etmiştir. Piyano'nun yanı sıra arp ve keman da çalan Ayşe Sultan'ın birçok eseri günümüze ulaşmıştır (Öztuna, 1970). Ayrıca Halife II. Abdülmecid için bestelediği "Marche a sa Majeste le Calife Abdoul-Medjid Khan II" (Majesteleri Halife II. Abdülmecid Han Marşı) ve "İstanbul Marşı" başlıklı eserleri vardır.

Ayşe Osmanoğlu hatıratında, kardeşi Naime ve Şadiye Sultanların da Batı müziği eğitimi almış çok iyi birer piyanist olduğundan bahsetmektedir (Osmanoğlu, 1994). Bir diğer bestekâr prenses ise Sultan Abdülaziz'in oğlu Seyfeddin Efendi'nin kızı Gevheri Sultan'dır.

Şekil 3. Fehime Sultan. Milli Birlik Marşı Kapağı
(Mert Sandalcı Koleksiyonu)

3. Halktan Kadın Müzisyenler ve Batı Müziği Formlarındaki Eserleri

Saraydaki kadınların batı müziği çalışmaları ve ülkedeki batılılaşma hareketi saray dışındaki kadınların da bu harekette yer almalarına ön ayak olmuştur. Saray tarafından da desteklenen kadınlardan Fransa, Avusturya, İsviçre gibi Avrupa ülkelerine batı müziği eğitimi almak üzere burslu gönderilenler olmuştur.

Başbakanlık Osmanlı Arşivinde bulunan ve devletin çeşitli kurumlarının iç yazışmalarını içeren bazı belgeler, halktan kadınların yine kadınlara hitaben batı müziği dersleri verecek müzik okulu açma taleplerini ortaya koymaktadır (Kutlay Baydar, 2010). Kadınların batı müziği eğitimi almak ya da müzik öğretmenliği yapma teşebbüslerinin bir kısmı Saray tarafından desteklenmiştir.

3.1. Fatma Zinnur Hanım

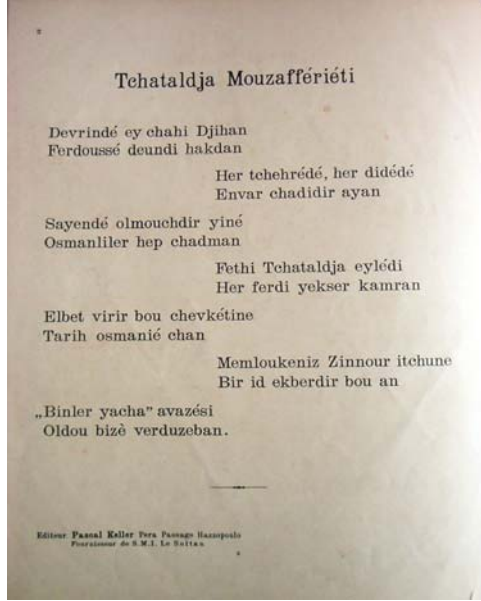
Babası II. Abdülhamid'in Tahrirat-ı Hariciye Katibi (Dışişleri Bakanlığı Sekreteri olan Fatma Zinnur Hanım, babasının görevi dolayısıyla Saray'a yakın olduğunu ve o ortamda yetiştiğini tahmin ettiğimiz bir Osmanlı kadınıdır. Babası Mehmet Nuri Bey, Osmanlı Tarihinin çöküş yıllarına denk gelen ve Abdülhamid devrinin tek zaferi olan 1897 tarihli Osmanlı-Yunan Savaşı sonucunda Yunanistan'la yapılan anlaşmayı imzalayan isimler arasındadır (Kutlay Baydar, 2010).

Abdülhamid tarafından Güzel Sanatlar alanında bir nişanla ödüllendirilmiştir. 1894 yılında aldığı bu nişandan üç yıl sonra ise, Osmanlı Yunan Savaşı sonrası kazanılan Çatalca bölgesine atıf yaparak isimlendirdiği "Çatalca Zaferi Askeri Marşı" nı bestelemiştir (Kutlay Baydar, 2010). Eserin kapağında, marşı padişahın emriyle bestelediği ve güzel sanatlar alanında bir nişanı olduğu belirtilmiştir.

Şekil 4. Fatma Zinnur Hanım. Çatalca Zaferi Marşı Kapağı
(İÜNEK)

Marşın notalarına eşlik eden sözleri de zaferin Osmanlı halkında uyandırdığı sevinci birebir yansıtmaktadır. Padişah II. Abdülhamid'i takdir eden ve Osmanlı imparatorluğunun onun "Devrinde Cihanın Şahı" olduğunu altını çizen marşın coşku dolu güftesi, "Binler Yaşa" avazesıyla padişaha duydukları şükranı bildirmektedir.

Şekil 5. Fatma Zinnur Hanım. Çatalca Zaferi Marşı Güftesi
(İÜNEK)

3.2. Diğer Kadın Müzisyenler

Fatma Zinnur Hanım gibi bir miktar kadın müzisyenin eseri günümüze intikal etmiştir. Bu müzisyenlerden biri Irene Comendinger'dir. Hakkında fazla malumat bulunmasa da soyadından dönemin ünlü Müzik aletleri ve nota tedarikçisi, saraya da birebir hizmet eden Aleksander Comendinger'in akrabası olduğu anlaşılmaktadır. Irene Comendinger'in II. Abdülhamid'e ithafen bestelediği "Selamlık Marşı"nın bir kopyası İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesinde korunmaktadır.

Şekil 6. Irene Comendinger. Selamlık Marşı Kapağı.
(İÜNEK)

Yine II. Abdülhamid'e eser ithaf etmiş bir diğer kadın müzisyen Fransız asıllı Laurette Rosette'dir. "Vive Le Sultan!"-Padişahım Çok Yaşa! adlı marşın notasını dönemin ünlü dergisi "Malumat", "Chant Turc"-Türk Ezgileri başlığıyla dergi ilavesi olarak vermiştir.

Şekil 7. Laurette Rosette-Vive Le Sultan Marşı kapağı.
(İÜNEK)

Her ne kadar yaşamının büyük çoğunluğu Cumhuriyet yıllarında geçiyse de Osmanlı döneminde doğduğundan kendisine burada yer verebileceğimiz ve belki de Osmanlı döneminde Cumhuriyete geçişi temsil edebilecek kadın müzisyen Nazife Güran'dır. 1921 yılında Hariciyeci babasının görevi dolayısıyla Viyana'da dünyaya gelen Nazife Hanım, ilk müzik derslerini annesinde almış, İstanbul'a döndüğünde ise Cemal Reşid Rey'in öğrencisi olmuştur. Babası Berlin'e tayin edilince kendisi de Berlin Müzik Akademisine kabul edilmiştir.

Şekil 8. Nazife Güran

Batı müziği formlarında birçok eser besteleyen Nazife Güran'ın çalışmaları arasında Abdülhak Hamid'in Tekbir-i Milli'sini koro ve orkestra için bestelemesi, Sfenks Sonatı ve Mehlika Sultan konser etüdü sayılabilir. Doktor eşinin Diyarbakır'daki görevi sırasında Diyarbakır Filarmoni Derneğini kuran Nazife Hanım, aynı zamanda burada bir çocuk korusu da kurup yetiştirmiştir. Nazife Güran, son eseri Mehlika Sultan'ı operaya uyarlama çalışmaları sırasında hayatını kaybetmiştir.

Sonuç yerine

Tarihsel kaynakların ışığında tarihsel metodolojiyle Osmanlı kadınlarının batı müziği çalışmalarının irdelendiği bu kısa çalışma, 19. yüzyıl batılılaşma hareketinin bir sonucu olarak ön plana çıkan batı müziği çalışmalarında gerek saray kadınlarının gerekse halktan kadınların eserlerinden bazıları örneklenmiştir.

Osmanlı'daki harem ve kadın müzisyenlerle ilgili detaylı bilgileri içeren yazılı kaynakların kısıtlılığı, o dönemdeki icracı ve bestekârların isimlerini belirleme

konusunda bizi kısıtlamakta, eserleri vasıtasıyla varlıklarını tespit edebildiğimiz kadın müzisyenler hakkında da detaylı bilgiye ulaşmamız konusunda büyük güçlük yaratmaktadır. Bu bağlamda bir de Osmanlı dönemine ait birçok eserin ve arşivin savaş yıllarında kaybolduğu göz önüne alınırsa, bu makalede sunulan bulgular buna benzer başka bulguların da olabileceğini göstermektedir. Diğer bir deyişle batı müziği çalışmalarında bulunmuş başka Osmanlı kadınlarının da olabileceğine dikkat çekilmelidir.

Ayrıca, bu kadınlar, Cumhuriyet yıllarında batı müziği çalışmalarında bulunacak kadın müzisyenlere yaptıkları çalışmalarla emsal teşkil etmişlerdir.

Notes

¹ Bakır nefesli çalgılardan oluşan topluluk

Kaynakça

Aksoy B. (1994). *Avrupalı Gezginlerin Gözüyle Türk Musikisi*. İstanbul: Pan Yayıncılık.

Aksoy Bülent (1999). Osmanlı Musiki Geleneğinde Kadın. *Osmanlı*, 10: 778-800.

Anonim (2006). *Nurdan Bir Hale*. CD Kitapçığı. İstanbul: Kalan Müzik.

Kutlay B. E. (2009). Osmanlı Saraylarında Konser Veren Avrupalı Müzisyenler ve Osmanlı'da Batı Müziğinin Gelişimine Katkıları. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22: 139.

Kutlay B. E. (2010). *Osmanlı'nın "Avrupalı" Müzisyenleri*. İstanbul: Kapı Yayınları.

Osmanoğlu A. (1994). Babam II. Abdülhamid. İstanbul: Selis Yayınları.

Öztuna Y. (1988). *Türk Müziği Ansiklopedisi*. Cilt I. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Saz L. Sadi B. (Haz.) (1974). *Haremin İçyüzü*. İstanbul: Milliyet yayınları Tarih Dizisi: 36.

The Musical Gazette. 30 Ağustos 1856.

Ünlü C. (1998). Eski Kanto, Yeni Kanto. İstanbul: Kalan Müzik.

Notes on 19. Century Ottoman Woman and European Music

Short Summary

For centuries, Turkish music has been developed in monophonic texture with its own harmonic and rhythmic rules, different than the western music system. Music took an important position in the Ottoman Court for centuries, both in education and in performance practices. The Sultans were raised with a music culture; learned to play an instrument and to compose, or at least appreciate music.

During 19th century, Otoman Empire encountered a "Westernization process" in music (as well as in other areas). With the enterance of polyphonic western music into the Ottoman Court, beginning with Sultan Selim III., but mainly and actively during the period of Sultan Mahmud II, a great reconstruction in the Ottoman music begins. The reformations of Mahmud II., which were the first movements of polyphony in Turkey, mark a break point in the Turkish music history.

Although it seems like there are just male musicians, who took active part in this westernization process in music, women musicians also contributed to the development of western music in the Ottoman Empire. This note introduced the women musicians, who composed works in western musical forms and exemplified their compositions.

Women/Gender Studies Conferences: Multi-Disciplinary Perspectives

The Women's rights movement is an ongoing global struggle that is gaining momentum across paradigms. Women's Studies conferences provide an opportunity to accent the different routes taken in this struggle and to highlight new theories and paradigms developed in various fields. The aim is to share and explore the similarities of the local experiences and to learn from any unique differences in the hope that one can work towards diminishing gender inequality where they intersect at the crossroads of various fields.

Center for Women's Studies at Eastern Mediterranean University invited paper, panel and event proposals addressing various themes on women/gender studies for the 3rd International Conference on Women's Studies, which was held at the EMU campus in Famagusta, North Cyprus between April 20-22, 2009.

The title of the Center's third conference on Women's Studies; *Gender at the Crossroads: Multi-disciplinary Perspective* was intended to reflect this challenge and to draw attention to the fact that we really are at the crossroads concerning

gender-related issues – not least, the crucial question of gender equality. We shall work for equality and equity in and across disciplinary boundaries.

Through the organization of this event, the Center for Women's Studies has provided an opportunity for researchers and activists around the world to share and exchange their valuable knowledge, experiences and ideas for the promotion of global gender equality. The conference has been a bridge for academics and activists from different parts of the world and we hope that it facilitates future collaborations – not only focused upon academic issues but more broadly for promoting equality in life and the promotion of world peace.

The conference organizers were very pleased with the enthusiastic international response and with the proposals submitted to the conference. Academicians from 37 different countries responded to the call and presented highly stimulating and thought-provoking papers discussing various aspects of the issues posed by the call for papers. The conference thus provided an excellent opportunity for global exchange of ideas, to establish new academic relations, and to make new friends.

The Conference hosted Sue Thornham as keynote speaker and were very much impressed by her speech which responded to two questions, framed in various forms of visual culture addressing women: "Would I prefer to be a hero?" and "Can we rebrand feminism?" Sue has not only linked these two questions and sequences of images (originally framed thirty years apart!) but importantly, she has highlighted the differences between them and provoked us to ask why the

first question, but *not* the second, is the one we should still be asking today. We would like to reiterate our heartfelt thanks to Sue for playing such a crucial role at the conference.

The conference brought together scholars, researchers, performers and activists from various disciplines in the social sciences and provided the opportunity to present their works and exchange ideas in a wide range of issues such as economic, socio-cultural, law, politics, communication, design and etc. including but not limited to:

Representation/Visibility/Space

- Gender/Women, Media and Popular Culture
- Poverty and Social Exclusion
- Women in Public and Private spaces
- Borders, Migration and Gender/Women
- New Slavery and Women Trafficking

Activism

- Conflict, War, Militarism and Gender/Women
- Gender/Women, Ethnicity, Nationality, Race
- Gender/Women, Religion and Spirituality,
- Gender/Women, Environment.

Research /Theory

- Methods and Methodologies in Gender/Women Studies
- New Paradigms in Gender/Women Studies

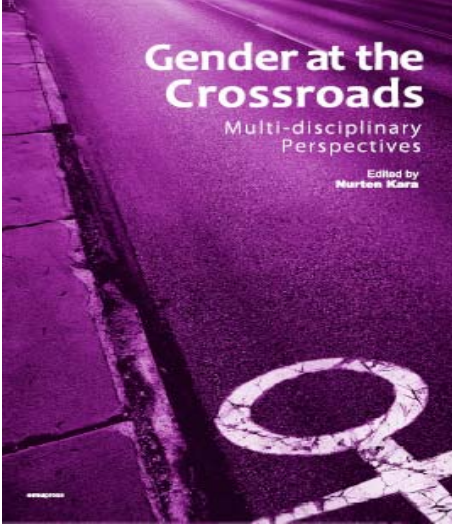
The language of the international conference was both English and Turkish and submissions were subjected to blind peer review at every stage. Abstracts of the papers are accessible to those who might be interested on the conference web site <http://cws.emu.edu.tr/GCR2009>

The selected articles which were presented at the 3rd International Conference on Women's Studies, "Gender at the Crossroads: Multi-disciplinary Perspectives" are published in a book under the same name.

Eighty one papers from a variety of disciplines were presented at the conference and fifty four of them have been selected for publication in the conference proceeding.

The proceeding, **Gender at the Crossroads: Multi-disciplinary Perspectives**, edited by Nurten Kara (Conference coordinator) is available in

number of bookstores and can be purchased from
bookstore@emu.edu.tr and
<http://bookstore.emu.edu.tr>

The administrative members of the Center; Fatma Güven Lisaniler, Nurten Kara, Pembe Behçetoğulları, Hanife Aliefendioğlu, Sevin Uğural and two research assistants, İrem Bailie and Alheri Bawa Magaji; had managed the Center between the period of 2006 and 2009. They put great efforts in paving a way that has enabled the Center to come so far in such a short time. Besides the conference, they managed to strengthen the cooperation of the Center with women's NGOs, local and central authorities, and rural women.

Asst.Prof.Dr. Nurten Kara
Eastern Mediterranean University
Faculty of Communication and Media Studies
Famagusta-North Cyprus

Doğu Akdeniz Üniversitesi Kadın Araştırmaları ve Eğitimi Merkezi Kadın/Woman 2000

Yayın İlkeleri

Genel İlkeler

- 1) Yazarlar, *Kadın/Woman 2000*'de yayımlanmasını istedikleri bilimsel çalışmalarını aşağıdaki e-posta adresine göndermelidirler:
jws.cws@emu.edu.tr
- 2) *Kadın/Woman 2000*, Türkçe ve İngilizce olmak üzere iki dilde yayınlanır.
- 3) *Kadın/Woman 2000*'e gönderilen yazılar, başka bir yerde yayımlanmamış olmalıdır. *Kadın/Woman 2000* Yayın Kurulu tarafından yayımlanmak üzere kabul edilen yazılarda, DAÜ – Yayınevi bütün yayın haklarına sahiptir. Ancak yazarlar yayınlanan bilgileri kısmen *Kadın/Woman 2000*'ne atıfta bulunmak üzere başka yayınlarında kullanabilirler.
- 4) Yazılardaki düşünce, görüş, varsayım, tez ya da savlar yazarlarına aittir. Doğu Akdeniz Üniversitesini veya Kadın Araştırmaları ve Eğitimi Merkezini bağlamaz.
- 5) Tüm yazılar, yazar(lar)ın kimliği saklı tutularak konu ile ilgili en az iki akademik danışman tarafından incelenir. Yapılan değerlendirme hakem isimleri gizli tutularak yayın kurulu başkanı tarafından yazarların bilgisine sunulur.
- 6) Yayın Kurulu, yayıma gönderilen yazılarda düzeltme yapabilir. Bunlar yayımdan önce yazarın bilgisine sunulur.

Yazım Kuralları

- 1) Yazılar yayına uygun olarak hazırlanmış figür ve tablolar ile birlikte elektronik olarak gönderilmelidir.

- 2) *Kadın/Woman 2000*'e gönderilecek yazılar, tercihen Times New Roman fontu ile 12 punto olarak yazılmalıdır. Yazıların uzunluğu makalelerde 25-30 sayfayı veya 9000 kelimeyi aşmamalı, kitap tanıtımlarında ise 1-7 sayfa veya 500-2500 kelime arasında olmalıdır.
- 3) Türkçe yazılarda Türk Dil Kurumunun İmlâ Kılavuzu esas alınmalı, yabancı sözcükler yerine olabildiğince Türkçe sözcükler kullanılmalıdır. Türkçede pek alışılmamış sözcükler yazıda kullanılırken ilk geçtiği yerde yabancı dildeki karşılığı parantez içinde Türkçe ve İngilizce olarak verilmelidir. İngilizce yazılarda ise *Oxford English Dictionary* veya ekleri örnek alınmalıdır.
- 4) Yazılar başlık sayfası, ana metin, kaynaklar, ekler, tablolar, şekil başlıkları, şekiller, yazar notları ve yazışma adresi ile yazı Türkçe yazılmış ise İngilizce, İngilizce yazılmış ise Türkçe olarak genişletilmiş özet (Abstract) bölümlerini içermelidir. Yazarın makalesini hem Türkçe hem de İngilizce olarak göndermesi halinde yazısı iki dilde de yayımlanabilecektir.
 - a) Başlık sayfası en fazla 10-12 kelimedenden oluşan makale başlığını, (kelimeler arasındaki boşluklar ile beraber en fazla 50 karakter), yazarların adı ve soyadı, ünvanı ve çalıştığı kurumu içermelidir.
 - b) Türkçe ve İngilizce olmak üzere 'Özet' ve 'Abstract' başlıkları altında her iki dilde de 300 kelimeyi geçmeyecek şekilde hazırlanmalıdır. Türkçe ve İngilizce özetin her biri yeni bir sayfadan başlamalıdır. Bunların altında ayrıca 'Anahtar Kelimeler' ve 'Key Words' başlıkları ile makale ile ilgili önemli anahtar kelimeler (en fazla 10 kelime) yazılmalıdır.
 - c) Ana metin yeni bir sayfadan başlamalıdır.
 - d) Metin içinde atıfta bulunulan kaynak ve şahıslar (Yazar soyadı, Yayın yılı, ve atıfta bulunulan sayfa numarası, (Brown, 2003: 23) şeklinde verilmelidir. Metinle ilgili ek bilgiler üst numaralarla verilmeli, metin sonundaki Notlar kısmında aynı numara ile eklenmelidir.
 - e) Şekillere başlık ve numara verilmeli, başlıklar tablo ve figürlerin üzerinde yer almalı, kay-naklar ve figürlerle ilgili notlar ise alta yazılmalıdır.

- f) Tablolar metin içine konmayıp, her biri ayrı bir sayfaya yazılmalı, metin içindeki yeri marjın içinde belirtilmelidir.
- g) Makalede yer alması istenen resimler veya çizimler yayıma hazır şekilde gönderilmelidir. Resimler makalede yer alışı sıralarına göre numaralandırılmalı, metin içindeki yerleri Resim 1, Resim 2 şeklinde parantez içinde gösterilmeli, resimlerin arkalarına ise resim numaraları, yazarın soyadı ve kısaca makale ismi yazılmalıdır. Ayrıca bunlara ait açıklamalar ayrı bir sayfada sıra ile belirtilmelidir. Resimler disket veya CD üzerinde TIFF formatında gönderilebilir.
- h) Denklemlere sıra numarası verilmelidir. Sıra numarası parantez içinde ve sayfanın sağ tarafında yer almalıdır. Denklemlerin türetilişi kısa olarak gösteriliyorsa, hakemlere verilmek üzere türetme işlemi bütün basamaklarıyla ayrı bir sayfada gösterilmelidir.
- i) Metinde yararlanılan tüm kaynaklar ayrı bir sayfadan başlayarak alfabetik sırada Kaynaklar başlığı altında şu sıraya göre verilmelidir: Yazar Soyadı Adı (Yayın yılı). *Kitap ismi* (italik harflerle) veya makale ismi, *Dergi adı* (italik harflerle) Basım yeri: Basımevi, dergide yer aldığı sayfa numaraları. Kitap isimleri *İtalik* harflerle, makale isimleri normal harflerle, dergi adı *İtalik* olarak yazılmalıdır. Ayrıca yayımlanmamış kaynaklardan yapılan alıntılar da tam olarak anlaşılacak şekilde kullanılmalıdır.

Örnekler:

Foucault M. (1979). *Discipline and Punishment: The Birth of the Prison*. Harmondsworth: Penguin Books.

Van Dijk T. A. (2006). Discourse and Manipulation, *Discourse and Society*, 17 (2):359-383.

Burada değinilmeyen konular için APA yazım şartlarına başvurulabilir. Kaynak: Hacker, D. (2004) "APA" *A Pocket Style Manual*. Boston, New York: Bedford/St. Martin's:155-182.

- 5) Bu duyuruda belirtilen kurallara uymayan yazılar, gerekli düzeltmelerin yapılması için yazarlarına geri gönderilir. Yayın Kurulu tarafından yayımı uygun bulunmayan yazılar bir nüsha olarak varsa orijinal tablo ve figürleriyle birlikte yazara iade edilir.

İletişim Adresi

Kadın / Woman 2000
Kadın Araştırmaları ve Eğitimi Merkezi
Doğu Akdeniz Üniversitesi
İşletme ve Ekonomi Fakültesi- Ek Binası
BE280
Gazimağusa - KKTC
Tel: (392) 630 2269
Fax: (392) 392 365 1017
e-mail: jws.cws@emu.edu.tr
<http://kwj2000.journal.emu.edu.tr>

**Eastern Mediterranean University
Center for Women's Studies
Kadın / Woman 2000- Journal for Women' Studies**

Notes for Contributors

General Principles

- 1) Essays should be sent to the following e-mail address. jws.cws@emu.edu.tr
- 2) *Kadın / Woman 2000* publish in Turkish and English.
- 3) Manuscripts submitted to *KADIN / WOMAN 2000* is expected to contain original work and should not have been published in an abridged or other form elsewhere. Acceptance of a paper will imply assignment of copyright by its author to *KADIN / WOMAN 2000 and EMU Press*; but the author will be free to use the material in subsequent publications written or edited by the author provided that acknowledgment is made of *KADIN / WOMAN 2000* as the place of the original publication.
- 4) All ideas, views, hypothesis or theories published in *KADIN / WOMAN 2000* are the sole responsibility of the authors and they do not reflect the ideas, views or policies of Eastern Mediterranean University or Center for the Women's Studies.
- 5) All manuscripts are assessed by at least two academic referees without any sign of the author(s)' identity and the evaluation of referees without their names are sent to the author by the chief editor.
- 6) The publisher and editors reserve the right to copyedit and proofread all the articles accepted for the publication. Copy of edited manuscripts will be sent to authors prior to publication.

Instructions to Authors

- 1) Contributors must submit their manuscripts electronically including the original figures and tables to the editor.
- 2) Manuscripts must be typed in double-spaced, with Times New Roman 12 font. The length of the articles should not exceed 9000 words and the book reviews may be around 500-2500 words.
- 3) The spelling guidelines of The Foundation of Turkish Language for the Turkish manuscripts must be taken as standard for the spelling of loan words in Turkish. Loanwords accepted in English usage should be spelled in accordance with the *Oxford English Dictionary* and its supplements. Other foreign words must be written in Italics and explained in parenthesis or at deep notes if necessary.
- 4) Manuscripts must consist of the title page, the abstract pages, both in Turkish and in English, the main article, appendix, tables, figure captions, figures, end notes, the correspondence address of the author. All these must be written on separate pages. Articles sent in both languages Turkish and English will be published together.
 - a. A title page should be prepared carrying the article title consisting of not more than 10-12 words (maximum 50 characters including the spaces), author's full name (in the form preferred for publication), and author's affiliation including mailing address.
 - b. Abstracts, not exceeding 300 words both in Turkish and English must begin from new pages. Below these the 'Key Words' and 'Anahtar Kelimeler' (not more than 10 words) must be added.
 - c. The article must begin from a fresh page.
 - d. References should be given in the text in this format: (Surname of the Author, Year of publication and page(s) quoted), (Brown, 2003:

23). Other additional information may be numbered consecutively and appear as footnotes.

- e. Quoted unpublished material should have full location reference.
- f. Tables and figures should have captions and numbers. The captions of the tables and figures must be written on the top, and references and explanations related to the figures must be written below the table.
- g. Original drawings or pictures must be submitted in a form ready for the printer. Each illustration should bear a number. Captions should be presented separately on a sheet at the end of the manuscript and should be identified by number.
- h. Equations should be numbered consequently. Equation numbers should appear in parentheses at the right margin. In cases where the derivation of formulae has been abbreviated, it is of great help to the referees if the full derivation can be presented on a separate sheet (not to be published).
- i. The references quoted or referred in the text must be listed alphabetically in the 'References' in this format: Surname initial of the name of the author (date of publication). *Full title of the book* (in italic) or full title of the article/chapter (in regular font) and *The name of the journal/book* (in italic), the place of publication: publisher, pages of the article published in the journal. Quoted unpublished material should have full location reference.

Foucault M. (1979). *Discipline and Punishment: The Birth of the Prison* . Harmondsworth: Penguin Books.

Van Dijk T. A. (2006). Discourse and Manipulation, *Discourse and Society*, 17 (2):359-383.

5) The points not mentioned here please consult APA style or Hacker, D. (2004) "APA" *A Pocket Style Manual*. Boston, New York: Bedford/St. Martin's:155-182.

- 6) Articles that do not obey these rules will be returned to the author for the necessary changes. Papers not accepted by the editorial board will be sent back to the author together with the original figures and tables.

Correspondence Address

Kadın / Woman 2000

Center for Women's Studies

Eastern Mediterranean University

Faculty of Business and Economics- Annex Building

BE280

Gazimağusa - North Cyprus

(Via Mersin 10 - Turkey)

Tel: (+90 392) 630 2269

Fax: (+90 392) 392 365 1017

E-mail: jws.cws@emu.edu.tr

[http:// http://kwj2000journal.emu.edu.tr](http://http://kwj2000journal.emu.edu.tr)

**Bu Sayıda Katkıda Bulunan Yazarlar / Authors in this Issue
(In alphabetical order)**

Makaleler / Articles

**Kadın Çalışmaları ile ilgili
Etkinlikler ve Raporlar
/Activities and Reports on
Women's Studies**

Mahinur Akşehir
Research Assistant
Ege University
İzmir-Turkey

Evren Kutlay Baydar
Koç University
İstanbul-Turkey

Assist. Prof. Dr. Aslı Kayhan
Kocaeli University
Kocaeli-Turkey

Nurten Kara
Eastern Mediterranean University
Famagusta-North Cyprus

Violetta Khoreva
(PhD candidate)
Hanken School of Economics
Helsinki-Finland

**Eser Tanıtımları/Book
Reviews**

Assoc. Prof. Dr. Tülin Arseven
Akdeniz University
Antalya-Turkey

Bu sayıda hakemlik yapanlar / Referees in this issue
(Alfabetik olarak / In alphabetical order)

Prof. Dr. Sevda Alankuş
İzmir University of Economics
İzmir-Turkey Assist. Prof. Dr.

Prof.Dr. Ufuk Serdaroğlu
Gazi University
Ankara-Turkey

Assist. Prof. Dr. Zeynep Alat
Ondokuz Mayıs University
Samsun-Turkey

Prof.Dr. Gülay Günlük Şenesen
İstanbul University
İstanbul-Turkey

Prof. Dr. Aksu Bora
Abant İzzet Baysal University
Bolu-Turkey

Assist. Prof. Dr. Rana Tekcan
Bilgi University
İstanbul-Turkey

Assist. Prof. Dr. Fehiman Eminer
Near East University
Nicosia-North Cyprus

Assoc.Prof. Dr. Mustafa Tümer
Eastern Mediterranean University
Famagusta-North Cyprus

Assoc.Prof.Dr. Yonca Hürol
Eastern Mediterranean University
Famagusta-North Cyprus

Assoc.Prof. Dr. Sevin Uğural
Eastern Mediterranean University
Famagusta-North Cyprus

Assoc.Prof.Dr. Filiz Kardam
Çankaya University
Ankara-Turkey

Assist. Prof. Dr. İlknur Yüksel
Hacettepe University
Ankara-Turkey